

**ULUSLARARASI KORUMAYA İLİŞKİN KILAVUZ
İLKELER:**

**Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri
ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk Sığınma Talepleri**

BMMYK, *Mülteci Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 35. maddesi ve 1967 Protokolü'nün II. Maddesi* ile birlikte *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü'nde* yer aldığı üzere, yetki alanı çerçevesinde bu Kılavuz İlkeleri düzenlemektedir. Bu Kılavuz İlkeler, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde BMMYK Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı'nı* (Yeniden Düzenlenmiş, Cenevre, Ocak 1992) tamamlamaktadır.

Bu Kılavuz İlkeler, sahada mülteci statüsü belirleme prosedürünü gerçekleştiren BMMYK personelinin yanı sıra hükümetler, avukatlar, karar makamları ve yargı organları için hukuki yorum konusunda rehberlik sağlamak üzere tasarlanmıştır.

İçindekiler

I. GİRİŞ	3
II. TANIMSAL KONULAR	5
III. İÇERİK	
ANALİZİ	6
a) Haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu	6
<i>Çocuklara özgü haklar</i>	8
<i>Çocuklarla ilgili zulüm belirtileri</i>	8
<i>Çocuklara özgü zulüm şekilleri</i>	9
b) Zulüm Aktörleri	16
c) 1951 Sözleşmesi Sebepleri	17
<i>Irk ve tabiiyet veya etnik köken</i>	17
<i>Din</i>	17
<i>Siyasi düşünce</i>	18
<i>Belirli bir sosyal gruba mensubiyet</i>	18
d) Dahili “kaçış” veya “yer değiştirme” alternatifi	20

e) Hariçte bırakma hükümlerinin çocuklara uygulanması.....	22
IV. USULE ve DELİLLERE İLİŞKİN	
HUSUSLAR.....	25

Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1 (F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü Kapsamında Çocuk Sığınma Talepleri

I. GİRİŞ

1. Bu Kılavuz İlkeler, mülteci statüsünün çocuğa duyarlı bir şekilde belirlenmesi konusunda esas ve usule ilişkin rehberlik sunmaktadır. Kılavuz İlkeler, sığınma prosedürlerinde çocukların özel haklarına ve korunma ihtiyaçlarına dikkat çekmektedir. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 maddesinde ve 1967 Protokolü'nde (bundan böyle "1951 Sözleşmesi" ve "1967 Protokolü" olarak anılacaktır) yer alan mülteci tanımının, yaşa bakılmaksızın tüm bireylere uygulanmasına rağmen, tanım, geleneksel olarak yetişkin deneyimleri ışığında yorumlanmıştır. Bu da çocuklar tarafından yapılan birçok mülteci talebinin yanlış bir şekilde yorumlanmış ve göz ardı edilmiş olduğu anlamına gelmiştir.¹

2. Çocuk sığınmacıların mülteci statüsü ile ilgili bağımsız talepleri olan bireyler olarak karşılaştıkları özel koşullar genellikle çok iyi anlaşılmamaktadır. Çocuklar, kendi hakları ve çıkarları olan bireylerden ziyade bir aile biriminin parçası olarak algılanabilir. Bu durum kısmen, dünya çapında birçok toplumda çocukların halen ikincil rol, konum ve statüye sahip olmaları ile açıklanmaktadır. Çocukların beyanlarının bireysel olarak incelenme olasılığı, aileleri tarafından refakat edildikleri hallerden daha çok refakatsiz oldukları hallerde söz konusudur. Böyle olsa bile, yaş, olgunluk ve gelişme düzeyleri ve yetişkinlere bağımlılıkları gibi faktörlere bağlı benzersiz zulüm deneyimleri her zaman dikkate alınmamıştır. Çocuklar mülteci statüsü taleplerini yetişkinler gibi dile getiremeyebilir ve dolayısıyla bunu yapmak için özel bir yardıma ihtiyaç duyabilirler.

3. Çocukların yaşadıkları şiddet, istismar ve ayrımcılık konusunda küresel farkındalık, uluslararası ve bölgesel insan hakları standartlarının gelişiminde yansıtıldığı üzere artmaktadır². Bu gelişmelerin hala mülteci statüsü belirleme prosedürlerine tam olarak dâhil edilmeleri gerekirken, birçok ulusal iltica makamı çocukların bağımsız sığınma talepleri olabileceğini giderek daha çok kabul etmektedir. "*Risk Altındaki Çocuklara Dair Karar* (2007)"da BMMYK Yürütme Komitesi, uluslararası hukuk ile uyumlu olarak çocukların "hakların aktif özneleri" olarak tanınması gerektiğinin altını çizmektedir. Yürütme Komitesi aynı zamanda çocukların, zulmün çocuklara özgün şekil ve belirtilerini deneyimleyebileceklerini de kabul etmiştir.³

4. 1951 Sözleşmesi'nin çocuğa duyarlı yorumunun benimsenmesi elbette sığınmacı çocukların otomatik olarak mülteci statüsü kazanmaları anlamına gelmemektedir. Başvuru sahibi çocuk ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal grup veya siyasi görüşü üye

¹ BMMYK, *Sığınma Arayan Refakatsiz Çocuklar ile İlgilenilmesinde Uygulanan Politikalar ve Usuller üzerine Kılavuz İlkeleri*, Cenevre, 1997 (bundan böyle "BMMYK, *Sığınma Arayan Refakatsiz Çocuklar üzerine Kılavuz İlkeleri* olarak anılacaktır"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3360.html>, özellikle Bölüm 8.

² Bkz. örneğin, BM Genel Kurulu, Çocuk Hakları: Genel Sekreterin Notu A/61/299, 29 Ağustos 2006. (Bundan böyle "Çocuklara yönelik şiddet üzerine BM çalışması" olarak anılacaktır) <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453780fe0.html>; BM Kadının Statüsü Komisyonu. Kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılık ve şiddetin ortadan kaldırılması, E/CN.6/2007/2, 12 Aralık, 2006, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/46c5b330c0.html>; BM Genel Kurulu, Silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki etkisi: Genel Sekreterin Notu ("Machel Çalışması"), A/51/306, 26 Ağustos, 1996, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f2d30.html>, ve Machel Çalışmasının 10. yıldönümüne rastlayan stratejik gözden geçirme, BM Genel Kurulu, Çocuklar ve Silahlı Çatışmalardan Sorumlu Genel Sekreter Özel Temsilcisinin Raporu, A/62/228, 13 Ağustos 2007, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47316f602.html>.

³ Yürütme Komitesi, *Risk Altındaki Çocuklara Dair Karar*, 5 Ekim, 2007, No. 107 (LVIII) - 2007, (bundan böyle "Yürütme Komitesi, *Karar No. 107*" olarak anılacaktır), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/471897232.html>, paragraf (b)(x)(viii).

olması nedeniyle haklı nedenlere dayalı olarak zulüm görme korkusu bulunduğunu kanıtlamalıdır. Toplumsal cinsiyet konusunda olduğu gibi yaş da mülteci tanımının tamamıyla ilişkilidir⁴. BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından belirtildiği üzere mülteci sözcüğü şu şekilde tanımlanmaktadır:

... çocuklar tarafından yaşanan zulmün belirli başlı nedenleri, şekilleri ve belirtileri dikkate alınarak yaş ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanmalıdır. Akraba zulmü; çocuk yaşta askere alma; fuhuş amaçlı çocuk kaçakçılığı; cinsel istismar veya kadın sünnetine maruz kalma gibi eylemler, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan esaslardan biri ile ilgili olması halinde, mülteci statüsü verilmesini gerektirebilecek zulmün çocuklara özgün şekil ve belirtilerinden bazılarıdır. Devletler, bu nedenle ulusal mülteci statüsünün belirlenmesi süreçlerinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yanı sıra zulmün çocuklara özgü şekil ve belirtilerine de azami dikkati göstermelidirler.⁵

Yaşın yanı sıra, çocuklara özgü haklar, bir çocuğun gelişim aşaması, menşe ülkesindeki koşullara ilişkin bilgi ve/veya anılar ve savunmasızlık konularının da mülteci statüsü kriterlerinin uygun şekilde uygulanmasını sağlamak üzere dikkate alınması gerekmektedir.⁶

5. Çocuğa duyarlı mülteci tanımının uygulanması 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olacaktır (bundan böyle "ÇHS" olarak anılacaktır)⁷. Çocuk Hakları Komitesi Ç H S'nin uygulanmasının genel ilkeleri olarak Sözleşmedeki şu dört maddeyi belirlemiştir: *Madde 2*: Devletlerin, herhangi bir şekilde ayrımcılık yapmaksızın yargı yetkileri altındaki her çocuk için Sözleşmede ortaya konan haklara saygı duyma ve bu hakları sağlama zorunluluğu⁸; *Madde 3 (1)*: Çocuklarla ilgili her türlü eylemde çocuğun yüksek yararının birinci derecede dikkate alınması¹⁰; *Madde 6*: Çocuğun doğuştan gelen yaşama hakkı ve Taraf devletlerin çocuğun olabildiğince hayatta kalmasını ve gelişmesini sağlama yükümlülüğü¹¹ ve *Madde 12* "çocuğu etkileyen tüm meseleler" ile ilgili olarak çocuğun görüşlerini özgürce ifade etme hakkı ve bu görüşlere hak ettiği önemin verilmesi¹². Bu ilkeler, bir çocuğun mülteci statüsü başvurusunun tayininin hem temel hem de usule ilişkin yönlerini bildirmektedir.

⁴ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler*No. 1: 1951 Sözleşmesi'nin 1 A (2) Maddesi ve/veya 1967 Mültecilerin Statüsü Protokolü Kapsamında Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm, 7 Mayıs 2002 (bundan böyle "BMMYK, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm Kılavuz İlkeler" olarak anılacaktır), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3d36f1c64.html>, paragraf 2 ve 4.

⁵ BM Çocuk Hakları Komitesi, *Genel Görüş No. 6 (2005): Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklarla İlgili Olarak Menşe Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar*, Çocuk Hakları Sözleşmesi/GC/2005/6, Eylül 2005 (bundan böyle "Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 6" olarak anılacaktır), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42dd174b4.html>, paragraf 74.

⁶ BMMYK, *Siğınma Arayan Refakatsiz Çocuklara İlişkin Kılavuz İlkeleri*, a.g.e., sayfa 10.

⁷ Neredeyse evrensel olarak onaylanması sebebiyle, Çocuk Hakları Sözleşmesi en yaygın şekilde onaylanmış insan hakları sözleşmesidir, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b38f0.html>'de mevcuttur. Anlaşmada yer alan haklar, söz konusu Devletin yargı alanındaki tüm çocuklar için geçerlidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerinin detaylı incelemesi için UNICEF, *Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama El Kitabı*'nin Eylül 2007 tam gözden geçirilmiş üçüncü baskısına bkz., (bundan böyle "UNICEF, *Uygulama El Kitabı*" olarak anılacaktır). Kitap http://www.unicef.org/publications/index_43110.html. adresinden sipariş edilebilir.

⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 5 (2003): Çocuk Hakları Sözleşmesine Yönelik Genel Uygulama Önlemleri* (4, 42. ve 44. Madde ve Paragraf 6), Çocuk Hakları Sözleşmesi/GC/2003/5, 3 Ekim 2003 (bundan böyle "Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 5" olarak anılacaktır), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538834f11.html>, paragraf 12.

⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 6*, paragraf. 18.

¹⁰ A.g.e, paragraflar 19–22. Aynı zamanda Yürütme Komitesi *Karar No. 107*, paragraf (b)(5), ve "yüksek yarar" değerlendirme ve tespitleri, BMMYK, *Çocuğun Yüksek Yararını Belirlemeye İlişkin Kılavuz İlkeler*, Cenevre, Mayıs 2008'e de bkz.. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48480c342.html>.

¹¹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 6*, paragraflar 23–24.

¹² A.g.e, paragraf 25. Aynı zamanda Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 12*'ye bkz. (2009): *Çocuğun dinlenme hakkı*, Çocuk Hakları Sözleşmesi/C/GC/12, 20 Temmuz 2009 (bundan böyle "Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 12" olarak anılacaktır), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ae562c52.html>.

II. TANIMSAL KONULAR

6. Bu Kılavuz İlkeler, refakatçi ile birlikte, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar dâhil bireysel mülteci statüsü talebinde bulunabilecek tüm sığınmacı çocukları kapsamaktadır. Her çocuk, yanında refakatçi olsun veya olmasın bağımsız olarak mülteci olma talebinde bulunma hakkına sahiptir. “Ailesinden ayrı düşmüş çocuklar” her iki ebeveynden veya önceki yasal veya geleneksel ilk bakıcılarından ayrılmış ancak tam olarak akrabalarından ayrılmamış çocuklardır. Buna karşılık, “refakatçisi olmayan çocuklar” hem ebeveynlerinden hem de diğer akrabalarından ayrılmış ve yasa veya gelenek gereği bir yetişkinin bakmakla yükümlü olduğu halde kendilerine şekilde bakılmayan çocuklardır.¹³

7. Bu Kılavuz İlkelerin amaçlarına yönelik olarak, 18 yaşın altındaki herkes “çocuk” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ 18 yaşın altında asıl sığınma başvurusu sahibi her kişinin, çocuğa duyarlı usule ilişkin himayeye hakkı bulunmaktadır. Sığınma işlemlerinde çocuklara yetişkin gibi muamele etmek amacıyla çocukluk yaşının düşürülmesi veya sınırlayıcı yaş değerlendirme yaklaşımlarının uygulanması, çocukların uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki haklarının ihlali ile sonuçlanabilir. Genç ve korunmasız olmak, bir kişiyi zulme özellikle yatkın kılabilir. Bu nedenle, başvuru sahibi 18 yaşında veya biraz daha büyük olsa dahi bu Kılavuz İlkelerin uygulanabilir olduğu istisna durumlar olabilir. Bu özellikle, zulmün başvuru sahibinin gelişimini engellediği ve psikolojik olgunluğunun bir çocukla karşılaştırılacak düzeyde kaldığı bir durumda söz konusu olabilir.¹⁵

8. Genç yaşta olsa dahi, bir çocuk asıl iltica başvurusu sahibi olarak kabul edilebilir¹⁶. Ebeveyn, bakıcı veya çocuğu temsil eden başka bir kişi, çocuğun talebine ilişkin tüm ilgili yönlerin sunulmasının sağlanmasında büyük bir rol üstlenmek zorunda kalacaktır¹⁷. Ancak, çocukların adli ve idari duruşmalarda dinlenmeleri dâhil kendilerini etkileyen bütün meselelerde fikirlerini ifade etme haklarının da dikkate alınması gerekmektedir¹⁸. Ebeveynleri, geleneksel aile üyeleri ya da yasa veya gelenek gereği çocuktan sorumlu bir topluluk tarafında refakat edildiği durumda, çocuk talep sahibi, çocukların değişen kapasiteleriyle uygun biçimde, haklarını kullanırken adı geçenlerden uygun yönlendirme

¹³ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 6*, paragraflar 7–8. Aynı zamanda, BMMYK, *Refakatsiz Sığınmacı Çocuklara İlişkin Kılavuz İlkeler* bkz., a.g.e., sf. 5, paragraflar 3.1-3.2. Aynı zamanda, BMMYK, UNICEF ve diğerleri, *Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklara İlişkin HCR/GIP/03/04*, 23 Temmuz 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f2791a44.html>. bkz., Cenevre, 2004 (bundan böyle “*Kuruluşlararası Kılavuz İlkeleri*” olarak anılacaktır), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4113abc14.html>, sf. 13.

¹⁴ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesi “eğer çocuk için geçerli yasaya göre daha önce reşit olunmadıysa; on sekiz yaşın altındaki her bireyin çocuk olduğu” ifade edilir. Ayrıca, Mülteci veya Bir Başka Şekilde Uluslararası Korumaya İhtiyaç Duyan Kişiler olarak Üçüncü Ülke Vatandaşları veya Devletsiz İnsanların Nitelik ve Statüsü ve Verilen Korumanın İçeriği üzerine 29 Nisan 2004 tarihli 2004/83/EC AB Konseyi Direktifinde şöyle belirtilir, 19 Mayıs 2004, 2004/83/EC <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4157e75e4.html>: “refakatsiz azınlıklar” 18 yaşın altında olup kendilerinden yasa veya gelenek gereği sorumlu olan bir yetişkinin refakati olmaksızın ve böyle bir kişinin etkin olarak bakımı altında olmadığı sürece Üye Ülkeler topraklarına gelen üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişiler anlamına gelmektedir; tanım Üye Ülkelerin topraklarına girdikten sonra refakatsiz bırakılan azınlıkları da içerir.”, Madde 2 (i).

¹⁵ Birleşik Krallık Göç Temyiz Mahkemesi (bundan böyle Sığınma ve Göç Mahkemesi) şunu savunmuştur “katılığı kabul etmek yine de bizim görüşümüze göre bugün dahi dünyanın birçok alanında gerçek yaş ve doğum tarihlerinin kesin olmadığını tanımamaktır. Cömertlik tarafında hata yapmak daha iyidir” *Sarjoy Jakitay / İçişlerinden sorumlu Bakan*, Başvuru No. 12658 (sunulmamış) U.K. IAT, 15 Kas. 1995. Ayrıca, *Karar VA0-02635*, VA0-02635, Kanada, Göç ve Mülteci Kurulu (bundan böyle “GMK” olarak anılacaktır) 22 Mart 2001, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18dec82.html> bkz..

¹⁶ Örneğin bkz., Chen Shi Hai / *Göç ve Çok Kültürlü İlişkiler Bakanı*, [2000] HCA 19, Avustralya, Yüksek Mahkeme, 13 Nisan 2000, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b6df4.htm>. 3.5 yaşındaki bir erkek çocuğu ile ilgili bu vakada, “Avustralya kanunları doğrultusunda, söz konusu yasanın öngördüğü üzere çocuğun kendi haklarına sahip olmasına hak tanınmıştır. Çocuk, aslında ebeveynlerinin kimlik ve yasal haklarına dâhil edilmemiştir” paragraf 78.

¹⁷ Aynı zamanda BMMYK, *Mülteci Çocuklar: Koruma ve Bakım Kılavuzu*, Cenevre, 1994, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3470.html>, sf. 97–103'e bkz..

¹⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Md. 12(2); Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 12*, paragraflar 32, 67, 123.

ve rehberlik alma hakkına sahiptir.¹⁹ Çocuğun asıl sığınmacı olduğu durumlarda, çocuğun yaşı, dolaylı olarak olgunluk düzeyi, psikolojik gelişimi ve belirli başlı görüş ve fikirleri dile getirme yeteneği, karar verenin değerlendirmesinde önemli bir etken olacaktır.

9. Ebeveyn veya bakıcıların çocuklarına ilişkin zulüm korkusu yaşaması nedeniyle sığınma istedikleri durumlarda, ebeveynleri tarafından refakat edilse dahi genellikle esas başvuru sahibi çocuk olacaktır. Bu gibi durumlarda, çocuk bir ebeveyninin mülteci olarak tanınmasından mülteci statüsü kazanabileceği gibi, bir ebeveynede, gerekli koşulların oluşması durumunda çocuğun mülteci statüsüne dayalı olarak ikincil olarak statü verilebilir.²⁰ Hem ebeveyn(ler)in hem de çocuğun mülteci statüsü talebinin olduğu durumlarda, her talebin ayrı olarak değerlendirilmesi tercih edilir. Aşağıda IV. bölümde sıralanan usule ve delillere ilişkin önlemlerin birçoğunun uygulanması, ailelerinde muhtemelen asıl başvuru sahibi olması gereken çocukların görünürlüğü artıracaktır. Çocuğun deneyimlerinin bağımsız olmaktan ziyade ebeveynin talebinin bir parçası olarak kabul edildiği durumlarda, talebin aynı zamanda çocuğun bakış açısından da dikkate alınması önemlidir²¹.

III. İÇERİK ANALİZİ

a) Haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu

10. “Zulüm” teriminin, 1951 Sözleşmesi’nde açık bir şekilde tanımlanmamış olmasına rağmen, başvuru sahibinin yaşı, düşünceleri, duyguları ve psikolojik bünyesi ile ilgili olarak değerlendirilen diğer türde ciddi zarar veya kabul edilemez durumlar dâhil olmak üzere ciddi insan hakları suiistimallerini içerdiği düşünülebilir.²² Ayrımcılık, korkulan veya muzdarip olunan muamelenin, ilgili çocuğa yönelik olarak büyük ölçüde zarar verici nitelikte sonuçlara yol açacak belirli durumlarda yaşanan zulüm anlamına gelebilir²³. Çocuğun yüksek yararı ilkesi, zararın çocuk açısından değerlendirilmesini gerektirir. Bu, çocuğun haklarının veya çıkarlarının, söz konusu zarardan nasıl etkilendiği veya etkileneceğine dair bir analizi içerebilir. Bir yetişkin söz konusu olduğunda zulüm düzeyine çıkmayabilen kötü muamele, çocuk söz konusu olduğunda zulüm şeklini alabilir²⁴.

¹⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Md. 5.

²⁰ BMMYK, *Kadın Sünnetine İlişkin Mülteci Talepleri Hakkında Yönlendirme Notu*, Mayıs 2009 (bundan böyle “BMMYK, KS Hakkında Yönlendirme Notu olarak anılacaktır”),

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a0c28492.html>, paragraf 11. Aynı zamanda BMMYK, Mültecinin Ailesinin Korunmasına dair Yürütme Komitesi Kararı, No.88 (L), 1999,

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae68c4340.html>, paragraf (b)(iii)’e de bkz..

²¹ Örneğin bkz., *EM (Lübnan) (FC) (Başvuru sahibi) / İçişlerinden Sorumlu Bakan (Davalı)*, Birleşik Krallık Lordlar Kamarası, 22 Ekim 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/490058699.html>; *Mülteci Başvuruları No. 76250 & 76251*, No.

76250 & 76251, Yeni Zelanda, Mülteci Statüsü Başvurusu Makamı (bundan böyle “MSBM”), 1 Aralık 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/494f64952.html>.

²² BMMYK, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü uyarınca Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde kullanılacak Ölçüt ve Usuller hakkında El Kitabı*, 1979, yeniden düzenlenmiş, Cenevre, Ocak 1992 (bundan böyle “BMMYK, El Kitabı” olarak anılacaktır) <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3314.html>, paragraf 51–52; BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeleri No. 7: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Madde 1A(2) ve/veya 1967 Protokolünün Kaçakçılık Mağduru ve Kaçırılma Riski Taşıyan İnsanlara Uygulanması*, 7 Nisan 2006 (bundan böyle “BMMYK, Kaçakçılık Mağdurlarına İlişkin Kılavuz İlkeleri” olarak anılacaktır) <http://www.unhcr.org/refworld/docid/443679fa4.html>, paragraf 14’e bkz..

²³ BMMYK, *El Kitabı*, paragraf 54–55.

²⁴ Örneğin bkz., Birleşik Devletler Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri Bürosu, *Çocukların Sığınma Taleplerine Yönelik Kılavuz İlkeleri*, 10 Aralık 1998 (bundan böyle “ABD Çocukların Sığınma Taleplerine Yönelik Kılavuz İlkeleri”), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f8ec0574.html> de şöyle belirtilmektedir: “bir çocuğun korktuğu veya muzdarip olduğu zarar, bir yetişkininkinden nispeten daha az olmasına rağmen halen zulüm olarak nitelendirilir”. Ayrıca bkz. Chen Shi Hai, a.g.e., Burada Mahkeme şuna hükmetmiştir: “Ebeveynlerin durumunda muhtemelen yasalardan ve genel uygulama programlarının kabul edilebilir uygulaması olarak görünen, bir çocuğun durumunda zulüm olarak görülebilir”, paragraf 79.

11. Hem nesnel hem de öznel etmenler, bir çocuk başvuru sahibinin zulüm konusunda haklı nedenlere dayalı korkusunun olup olmayacağını saptanması ile ilişkilidir²⁵. Doğru bir değerlendirmenin yapılabilmesi için mevcut çocuk koruma hizmetleri dâhil menşe ülkesinde çocuğa özgü koşulların hem güncel bir analizine hem de bilgisine ihtiyaç bulunmaktadır. Faillerin, bir çocuğun görüşlerini ciddiye almayacağı veya bunları gerçek bir tehdit olarak kabul etmeyecekleri varsayımına dayalı olarak çocuğun talebini geri çevirmek yanlış olabilir. Bunun yaşanması halinde çocuk korkusunu ifade edemeyebilir veya tam tersine yaşadığı korkuyu abartabilir. Karar vericiler, böyle durumlarda, çocuğun korkusuna bakmaksızın çocuğun karşılaşılabileceği riske ilişkin öznel bir değerlendirme yapmalıdırlar²⁶. Bu değerlendirme, çocuğa özgü menşe ülkesi bilgisi dâhil olmak üzere çok çeşitli kaynaklardan sağlanacak kanıtların dikkate alınmasını gerektirecektir. Ebeveyn veya bakıcının çocuğu için haklı nedenlere dayalı bir zulme uğrama korkusu varsa, ifade etmese veya hissetmese dahi çocuğun da bu korkuyu yaşadığı varsayılabilir.²⁷

12. Çocuğun yaşı yanı sıra, aile geçmişi, sınıf, sosyal sınıflaşma, sağlık, eğitim ve gelir düzeyi gibi diğer kimliğe dayalı, ekonomik ve sosyal özellikleri zarar riskini artırabilir, çektirilen eziyetin türünü etkileyebilir ve çocuk üzerindeki zararın etkisini ağırlaştırabilir. Örneğin, evsiz, terk edilmiş veya bunların dışında ebeveyn bakımından yoksun çocuklarda, cinsel istismara ve sömürüye maruz kalma veya silahlı bir güç/grup veya suç çetesi tarafından çalıştırılma veya kullanılma riski daha fazla olabilir. Özellikle sokak çocukları aşağılayıcı koşullar içinde toplanıp tutulabilir veya "sosyal temizlik"²⁸ amacıyla öldürülme dâhil başka şekillerde şiddete maruz kalabilirler. Engelli çocukların uzmanlık gerektiren veya rutin tıbbi tedaviyi almaları engellenebilir veya bu çocuklar aileleri veya toplum tarafından dışlanabilir. Örneğin evlilik dışı, zorunlu aile politikalarının²⁹ suiistimali veya tecavüz sonucu doğan çocuklar dâhil olmak üzere sıra dışı olarak görülebilecek aile ortamlarındaki çocuklar, taciz veya ciddi ayrımcılık ile karşı karşıya kalabilirler. Gebe kızlar aileleri tarafından reddedilebilir ve cinsel tacize, şiddete, zorla fuhuşa veya diğer aşağılayıcı işlere maruz kalabilirler.³⁰

Çocuğa Özgü Haklar

13 Çağdaş ve çocuğa duyarlı zulüm anlayışı, çocuğa özgü haklar dâhil olmak üzere birçok insan hakları suiistimalini içermektedir. Çocuğa karşı gerçekleştirilen bir eylemin zulümsel niteliğini tespit etmede, Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) standartlarının ve çocuklar için geçerli diğer ilgili uluslararası insan hakları araçlarının incelenmesi

²⁵ BMMYK, *El Kitabı*, paragraflar 40–43.

²⁶ Örneğin bkz. BMMYK, *El Kitabı*, paragraflar 217–219. Aynı zamanda şuna bkz. Yusuf / Kanada (*İstihdam ve Göçmenlik Bakanı*), [1992] 1 F.C. 629; F.C.J. 1049, Kanada, Federal Mahkeme, 24 Ekim 1991, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/403e24e84.html>. Mahkeme şuna hükmetmiştir; "Mülteci statüsü başvurusunun sadece başvuru sahibinin küçük bir çocuk veya ruhsal bir engelden muzdarip olması, tarafsız hükümlerde açık bir şekilde yer alan nedenlere bağlı korkuyu yaşamaktan aciz olması nedeniyle reddedilebileceğine inanmak istemiyorum", 5'te.

²⁷ Örneğin bkz., Kanada (*Vatandaşlık ve Göçmenlik Bakanı*) / Panel, 2008 FC 747, [2009] 2 F.C.R. 196, Kanada, Federal Mahkeme, 17 Haziran 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a6438952.html>, 32–33'de.

²⁸ "Sosyal temizlik" istenmeyen bir grubun bir bölgeden uzaklaştırılması sürecine işaret eder ve cinayet, ortadan kaybolma, şiddet ve başka türlü kötü muameleyi içerebilir. Şuna bkz., UNICEF *Uygulama El Kitabı*, sf. 89, 91, 287. Aynı zamanda şuna bkz. "Sokak Çocukları'nın Durumu (*Villagrán-Morales ve diğerleri*) / Guatemala, Amerika Ülkeleri İnsan Hakları Mahkemesi (bundan böyle "AÜİHM"), 19 Kasım 1999 Yargılaması <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17bc442.html>, paragraflar 190-191. Mahkeme, Guatemala'da sokak çocuklarına karşı yaygın bir şiddet örüntüsü olduğunu tespit etmiştir. 1969 Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, 19. Maddesini "San Jose Paketi", Kosta Rika (bundan böyle "AİHS") <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b36510.html>, yorumlamada Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dayanarak, Mahkeme şunu belirtmiştir: Devlet (bu çocukların) fiziksel, ruhsal ve ahlaki bütünlüğünü ve aynı zamanda yaşam haklarını ihlal etmiş, ayrıca onların sefalet içinde yaşamalarını engellemek için herhangi bir önlem almamış dolayısıyla da onurlu bir yaşam için asgari koşullara sahip olmalarını engellemiştir

²⁹ Şuna da bkz., BMMYK, *Zorunlu Aile Planlaması Yasaları veya Politikalarına Dayalı Mülteci Talepleri üzerine Not*, Ağustos, 2005 <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4301a9184.html>.

³⁰ BMMYK, *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm Hakkında Kılavuz İlkeler*, a.g.e., paragraf 18.

gereklidir.³¹ Çocuklara, ÇHS'de ortaya konmuş, çocukların genç yaşını ve bağımlılığını tanıyan ve onların korunması, gelişimi ve hayatta kalmaları için gerekli olan çocuğa özgü bir dizi hak verilmiştir. Bu haklar aşağıda belirtilenleri içermektedir ancak bunlarla sınırlı değildir: Ebeveynlerden ayrılmama hakkı (Madde 9); her türlü fiziksel ve ruhsal şiddet, taciz, ihmal ve istismardan korunma (Madde 19); çocukların sağlığına zararlı geleneksel uygulamalardan korunma (Madde 24); çocuğun gelişimi için yeterli yaşam standardı (Madde 27); son çare gereği bir önlem değilse alıkonmama veya hapsedilmeme hakkı (Madde 37); çocuk yaşta askere alınmadan korunma (Madde 38). ÇHS, aynı zamanda, mülteci çocukların ve sığınma statüsü talep eden çocukların, bu Sözleşmede ve diğer uluslararası insan hakları veya insani belgelerde belirlenen geçerli hakların kullanılmasında uygun korunma ve insani yardım hakkını tanımaktadır (Madde 22).

14. Çocukların sosyoekonomik ihtiyaçları, özellikle yetişkinlere olan bağımlılıkları ve benzersiz gelişimsel ihtiyaçlarına bağlı olarak çoğunlukla yetişkinlerden daha zorlayıcıdır. Bu yüzden ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan mahrumiyet, bir çocuğun talebinin değerlendirilmesinde medeni ve siyasal haklardan mahrumiyet kadar konu ile ilişkili olabilir. Otomatik olarak birtakım suiistimallere diğerlerinde göre daha fazla değer atfetmemek fakat zararın tek bir çocuk üzerindeki genel etkisini değerlendirmek önemlidir. Bir hakkın suiistimali çoğunlukla çocuğu diğer istismarlara da maruz bırakabilir; örneğin, eğitim hakkı veya yeterli yaşam standardını engelleme, şiddet ve taciz dâhil yüksek risk taşıyan başka türlü zararlara yol açabilir.³² Bundan başka, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara erişim ve bunların kullanımında ayrımcı tedbirlerin temelini oluşturan siyasi, ırkçı, toplumsal cinsiyetle ilgili veya dinsel amaçlar veya girişimler olabilir. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin belirttiği üzere:

Çocuklara yönelik eğitim fırsatlarının eksikliği sıklıkla onların çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kalmalarını pekiştirmektedir. Örneğin, tamamen yoksulluk içinde yaşamakta olan ve sağlıklı hayat süremeyen çocuklar zorla çalıştırma ve diğer sömürü şekillerine karşı özellikle savunmasızdırlar. Bundan başka, örneğin kız çocuklarının ilkökula kayıt düzeyleri ile çocuk evliliklerindeki önemli azalmalar arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır.³³

Çocuklarla ilgili zulmün belirtileri

15. Çocuklar yetişkinler gibi benzer veya aynı şekillerde zararlarla karşılaşırken, bunları farklı şekilde deneyimleyebilirler. Bir yetişkin söz konusu olduğunda zulüm eşiğine varmayan eylem veya tehditler, bir çocuk söz konusu olduğunda, sırf çocuk olması gerçeğinden ötürü zulüm anlamına gelebilir. Aynı gelişim aşamaları ile engellenmiş kapasitelerin yanı sıra toyluk, savunmasızlık, gelişmemiş uğraşı mekanizmaları ve bağımlılık bir çocuğun zararı nasıl yaşadığı veya zarardan nasıl korktuğu ile doğrudan ilgili olabilir.³⁴ Özellikle uğranılan veya korkulan zararın sade tacizden daha ciddi olduğu ama yaşam veya özgürlüğe daha az ciddi tehdit oluşturduğu taleplerde, çocuğun yaşı dâhil bireysel koşullar zararın zulüm anlamına gelip gelmemesi konusunda önemli etmenler olabilir. Eylemlerin ciddiyetini ve bunların çocuk üzerindeki etkisini doğru bir şekilde değerlendirmek için her bir vakanın detaylarını incelemek ve söz konusu çocuğa yönelik bir eşik ayarlamak gereklidir.

16. Bir çocuğun başvuru sahibi olması durumunda, psikolojik zarar, dikkate alınması gereken özellikle bağlantılı bir etken olabilir. Çocukların hasmane durumlarda daha

³¹ Afrika bağlamında, Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Sözleşmesi de dikkate alınmalıdır (bundan böyle "Afrika Sözleşmesi"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b38c18.html>.

³² ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ, Genel Yorum No. 5, a.g.e., paragraflar 6–7. Bundan başka aşağıda Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlaline bkz..

³³ BM, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (bundan böyle "ESKHK"), Genel Yorum No.11, İlköğretime Yönelik Eylem Planları (Anlaşmanın 14. Maddesi), E/1992/23, 10 Mayıs 1999, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538838c0.html>, paragraf 4.

³⁴ Bundan başka bkz.; Çocukları Kurtarın ve UNICEF, Çocuğun gelişen kapasiteleri, 2005, <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>.

fazla strese girmeleri, ihtimal dışı tehditlere inanmaları veya yabancı ortamlardan duygusal olarak etkilenmeleri daha muhtemeldir. Travmatik olaylar, çocukların hafızasında yerini koruyabilmekte ve çocuğu gelecekte yüksek zarara uğrama riskine maruz bırakmaktadır.

17. Çocuklar ayrıca yakın akrabaların hedef alındığı eylemlere karşı daha duyarlıdır. Çocuğun aile bireylerine verilen zarar, çocuktaki haklı nedenlere dayalı korkuyu destekler. Örneğin, bir ebeveyninin veya kendisine bağımlı olduğu diğer kişinin şiddete uğramasına tanık olan veya ortadan kaybolduğunu veya öldürüldüğünü gören çocuk, söz konusu eylem doğrudan kendisini hedeflememiş olsa dahi haklı nedenlere dayalı bir zulüm korkusu yaşayabilir.³⁵ Bazı koşullar altında, örneğin, ayrımcı velayet yasaları veya çocuğun ebeveyn(ler)inin gözetimine alınması nedenleriyle çocuğun zorla ebeveynlerinden ayrılması zulüm anlamına gelebilir.³⁶

Çocuğa-özgü zulüm şekilleri

18. Çocuklar, yaşları, yeterince olgun olmamaları veya savunmasızlıklarının yarattığı etkiyle belirli zulüm şekillerine maruz kalabilirler. Mültecilik talebinde bulunanın bir çocuk olması gerçeği, uğranılan veya korkulan zararda ana etmen olabilir. Bunun nedeni, iddia edilen zulmün sadece çocuklar için geçerli olması veya orantısız şekilde çocukları etkilemesi ya da özel çocuk haklarının ihlal edilebilmesidir. BMMYK Yürütme Komitesi, çocuk yaşta askere alma, çocuk kaçakçılığı ve kadın sünnetini (bundan böyle "KS") çocuğa özgü zulüm şekilleri arasında kabul etmiştir.³⁷ Diğer örnekler aşağıda belirtilenlerden oluşmakta olup bunlarla sınırlı değildir: ailede ve aile içi şiddet, zorla veya küçük yaşta evlendirme,³⁸ kefaletli veya riskli çocuk işçiliği, zorla çalıştırma,³⁹ zorla alikoyarak fuhuş ve çocuk pornografisi.⁴⁰ Zulmün bu şekilleri, yaşam ve gelişim haklarının ihlalinin yanı sıra katı aile planlama kuralları⁴¹ dışında doğan çocuklar ile tabiiyet ve beraberindeki hakların kaybı sonucu ortaya çıkan vatansız çocuklara karşı ayrımcılığı da kapsamaktadır. Sığınma talepleri kapsamında ortaya çıkan çocuğa özgü en yaygın zulüm şekillerinden bazıları aşağıda daha detaylı bir şekilde özetlenmektedir.

i. Çocuk Yaşta Askere Alma

19. 18 yaşın altındaki çocukların askere alınması ve silahlı çatışmada kullanılmasının yasaklamasına ilişkin giderek artan bir fikir birliği bulunmaktadır.⁴² Uluslararası insani

³⁵ Örneğin bkz., *Çiçek / Türkiye*, Başvuru No. 67124/01, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan böyle "AIHM"), 18 Ocak 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42d3e7ea4.html>, paragraflar 173–174; *Bazorkina / Rusya*, Başvuru No.69481/01, AIHM, 27 Temmuz 2006, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/44cdf4ef4.html>, paragraflar 140–141.

³⁶ Bkz. *EM (Lübnan) (FC) (Temyiz Eden) / İçişleri Bakanı (Davalı)*, a.g.e., *Mülteci İtirazı Numaralar: 76226 ve 76227*, Yeni Zelanda, MSBM, 12 Ocak 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49a6ac0e2.html>, paragraflar 112–113.

³⁷ Yürütme Komitesi, *Karar No. 107*, paragraf (g)(viii).

³⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 24(3); Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (bundan böyle "UMSHS"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3aa0.html>, Madde 23; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b36c0.html>, Madde 10; Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3970.html>, Madde 16.

³⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, 32–36. Madde; Uluslararası Çalışma Örgütü, *Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi*, C182 (bundan böyle "ILO Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliği Sözleşmesi"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ddb6e0c4.html>; *Asgari Yaş Sözleşmesi*, C138, bundan böyle "ILO Asgari Yaş Sözleşmesi"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/421216a34.html>, Madde 2 (3), 2(4).

⁴⁰ Çocuk Hakları Sözleşmesi, 34. Madde; Çocuk Fahişeliği, Pornografisi ve Satışı ile İlgili Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b38bc.html>.

⁴¹ Örneğin, bkz., *Xue Yun Zhang / Gonzales*, No. 01-71623, ABD 9. Devre Temyiz Mahkemesi, 26 Mayıs 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c7082.html>; *Chen Shi Hai*, a.g.e.

⁴² Bkz. UNICEF, *Silahlı Güçler veya Silahlı Gruplarla Bağlantılı Çocuklar Hakkında Paris Prensipleri ve İlkeleri*, Şubat 2007 (bundan böyle "Paris İlkeleri"). Bağlayıcı olmazken, bu ilkeler çocuk yaşta askere alma konusunda tam bir yasaklamaya yönelik güçlü bir eğilim yansıtmaktadır. Ayı zamanda bkz., BM

hukuk, ister uluslararası⁴³ isterse uluslararası olmayan silahlı çatışma olsun, 15 yaşın altındaki çocukların, askere alınmasını husumetlerde yer almalarını yasaklamaktadır.⁴⁴ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38. Maddesi, Taraf Devletlerin uluslararası medeni hukuk altındaki yükümlülüklerini vurgulamaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü, silahlı çatışma zamanında silahlı kuvvetlere 15 yaşın altındaki çocukların asker kaydedilmesini ve kullanılmasını savaş suçu olarak sınıflandırmaktadır.⁴⁵ Sierra Leone Özel Mahkemesi, 15 yaşın altındaki çocukların silahlı kuvvetlere asker kaydedilmesinin uluslararası genel hukuka göre suç teşkil ettiğine hükmetmiştir.⁴⁶

20. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocukların Silahlı Çatışmaya Dâhil Olması Hakkındaki İhtiyari Protokolü, silahlı kuvvetlerinde 18 yaşın altındaki üyelerin husumetlerde yer almamalarının ve 18 yaşın altındakilerin zorunlu olarak silahlı kuvvetlere asker kaydedilmemelerinin sağlanmasına ilişkin Taraf Devletlerin uygun önlemleri almalarını öngörmektedir.⁴⁷ İhtiyari Protokol, koşulları her ne olursa olsun, 18 yaşın altındaki çocukların bir Devletin silahlı kuvvetlerinden ayrı silahlı gruplar tarafından silahlandırılmasına veya kullanılmasına ilişkin kesin bir yasaklamayı içerir.⁴⁸ Protokol, aynı zamanda gönüllü askere alma asgari yaşını yükseltmek suretiyle ÇHS'nin 38. Maddesini değiştirmektedir.⁴⁹ Devletler, ayrıca çocuk yaşta askere alma ve devlet dışı silahlı grupların çocuk askerleri kullanmalarını yasaklamak ve bunun yasa dışı olduğunu beyan etmek üzere tüm uygun önlemleri kullanmayı taahhüt etmektedir.⁵⁰ Çocuk Hakları Komitesi şunu vurgulamaktadır:

... çocuk yaşta askere alma (kız çocuklarının ordu için cinsel hizmet vermesi veya ordu mensuplarıyla zorla evlendirilmeleri dâhil olmak üzere) ve doğrudan veya dolaylı olarak husumetlere katılım, ciddi bir insan hakları ihlali oluşturmakta, dolayısıyla zulme yol açmakta ve bu şekilde askere alma veya husumetlere katılımın haklı nedenlere dayalı korkusu "ırk, din, milliyet, özel bir sosyal grubun veya siyasi düşüncenin üyesi olmaktan" kaynaklandığı hallerde, mülteci statüsünün verilmesini sağlamalıdır (1951 Mülteci Sözleşmesi, 1 A(2) maddesi).⁵¹

21. BMMYK'nin bakış açısından, zorla askere alma ve 18 yaşın altındaki bir çocuğun Devletin silahlı kuvvetlerine alınması suretiyle doğrudan husumet içinde bulunması zulüm anlamına gelmektedir. Aynısı, bir çocuğun zorla yeniden askere alınma riskiyle karşı karşıya olduğu veya zorla askere almadan kaçmasına veya Devletin silahlı

Güvenlik Konseyi kararı 1612 (2005) (silahlı çatışmadaki çocuklar konusunda), 26 Temmuz 2005, S/RES/1612, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43f308d6c.html>, paragraf 1; 1539 silahlı çatışmadan etkilenmiş çocukların korunması hakkında, S/RES/1539, 22 Nisan 2004, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/411236fd4.html>.

⁴³ 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine ve Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına ilişkin Ek Protokol (I. Protokol), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b36b4.html>, Madde 77(2).

⁴⁴ 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine ve Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına ilişkin Ek Protokol (II. Protokol), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b37f40.html>, Madde 4(3).

⁴⁵ BM Genel Kurulu, *Roma Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü*, A/CONF. 183/9, 17 Temmuz 1998 (Bundan böyle "UCM Tüzüğü"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3a84.html>, Madde 8 (2) (b) [xxvi] ve (e)[vii].

⁴⁶ Bkz. *Savcı / Sam Hinga Norman*, Dava No. SCSL-2004-14-AR72(E), Yargı Eksikliğine Dayalı Ön Karar (Çocuğu Askere Alma), 31 Mayıs 2004, paragraflar 52–53; BM Güvenlik Konseyi, Sierra Leone için Özel Mahkeme oluşturulmasına ilişkin Genel Sekreterin Raporu, 4 Ekim 2000, S/2000/915, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6afbf4.html>, çocuk yaşta askere almanın yasaklanmasının alışılabilir karakterinin tanıyan 17. paragraf.

⁴⁷ Çocukların Silahlı Çatışmaya Müdahililiği Hakkında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47fdfb180.html>, Madde 1–2. Hâlihazırda İhtiyari Protokole taraf 127 Devlet bulunmaktadır. Ayrıca, tüm zorunlu askere almalarda asgari yaşın 18 olduğunu öngören Afrika Anlaşması, Madde 2 ve 22.2 ve 18 yaşın altında zorla çalıştırma ve kötü şartlarda çocuk işçiliği tanımını içeren ILO Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliği Anlaşması, Madde 2 ve 3(a)'ya bkz..

⁴⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin, Çocukların Silahlı Çatışmaya Müdahililiğine ilişkin İhtiyari Protokolü, Madde 4.

⁴⁹ a.g.e., Madde 3.

⁵⁰ a.g.e., Madde 4.

⁵¹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum*, No. 6, paragraf 59. Ayrıca paragraf 58.

kuvvetlerini terk etmesine bağılı olarak cezalandırılacağı durumlarda geçerlidir. Benzer şekilde, Devlet dışındaki bir silahlı grup tarafından 18 yaşın altındaki herhangi bir çocuğun askere alınması da zulüm olarak kabul edilecektir.

22. Devletler tarafından 16 yaş üzerindeki çocukların gönüllü olarak askere alınmalarına, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocukların Silahlı Çatışmaya Dâhil Olması Hakkındaki İhtiyari Protokol'e göre izin verilebilir⁵². Ancak, asker alımını yapan devlet otoriteleri, askere alımın gönüllü olmasına ilişkin tedbirlerin alındığından, ailelerin bilgilendirilmiş onayının olduğundan ve söz konusu çocukların askere alımdan önce yaşlarına ilişkin istenen yeterli kanıtı sunduklarından emin olmalıdır. Bu gibi durumlarda, çocukların kaçırılmaya, kullanılmaya ve baskıya özellikle yatkın olduğu ve askere alınmaya karşı koyamayacakları göz önünde bulundurularak askere alımın gerçekten gönüllü olup olmadığının değerlendirilmesi önemlidir. Çocuklar, baskı, kendilerini savunma, ailelerine gelebilecek zararı önleme, istenmeyen evliliklere veya evlerindeki cinsel tacize karşı korunma arama veya yemek ve barınma gibi yaşamın temel unsurlarına erişim için askere yazılabilirler. Ayrıca aileler de risk ve tehlikelere rağmen çocuklarını silahlı çatışmada yer almaya teşvik edebilirler.

23. Bununla beraber, çocukların, devletin silahlı güçleri veya silahlı grup tarafından maruz bırakıldıkları ve/veya içinde bulunmaları istenen davranıştan doğan haklı nedenlere dayalı zulüm korkuları olabilir. Silahlı güçler veya silahlı gruplarla bağlantılı olan erkek ve kız çocuklarının aşçılık, taşıyıcılık, kuryelik, ajanlık ve hatta husumetlerde doğrudan yer almaları istenebilir. Özellikle kız çocukları, ordu mensupları ile cinsel ilişkiye girmeye zorlanabilir.⁵³ Şunu da unutmamak gerekir ki silahlı kuvvetlerden veya gruptan serbest bırakılarak menşe ülkelerine ve topluluklarına dönen çocuklar, hapis veya yargısız infaz dâhil cinsel taciz, yeniden askere alınma veya cezalandırma tehlikesinde olabilirler.

ii. Çocuk ticareti ve çocuk işçiliği

24. Birçok yargı alanı tarafından tanındığı üzere, çocuk ticaretine maruz kalan çocuklar veya maruz kalmaktan korkan çocukların mülteci statüsü için geçerli talepleri olabilir.⁵⁴ İnsan Ticareti Kurbanları ve İnsan Ticareti Kurbanı Olma Riski Taşıyan Kişilere İlişkin BMMYK Kılavuz İlkeleri de bir çocuk tarafından gönderilen sığınma talebine ilişkin olarak eşdeğerde geçerlidir. Birçok çocuk ticareti deneyiminin çocuk üzerindeki belirli etkisi ve bunun yol açabileceği çocuğa-özgü hakların ihlalinin de dikkate alınması gerekmektedir.⁵⁵

25. Çocuk ticareti birçok nedene bağılı olarak meydana gelmektedir. Ancak, hepsinin en önemli amacı insanları sömürerek kar elde etmektir.⁵⁶ Bu bağlamda, sömürü amacıyla çocukların askere alınması, sürgün edilmesi, bir yerden bir yere götürülmesi, barındırılması veya alıkonulmasının, kullanılan yollar ne olursa olsun bir tür çocuk

⁵² Çocukların Silahlı Çatışmaya Müdahil Olması Hakkında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü, Madde 3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38.Paragrafı 3. paragrafında belirlenen gönüllü askere alma asgari yaşının Taraf Devletlerden 15'ten 16'a çıkarılması istenmektedir.

⁵³ Paris İlkeleri bir silahlı güç veya grupla ilgili çocukları şu şekilde tanımlamaktadır: Silahlı bir güç veya grup ile ilgili bir çocuk herhangi bir sıfatla bir silahlı güç veya silahlı grup tarafından askere alınmış veya kullanılmış 18 yaşın altındaki dövüşçü, aşçı, taşıyıcı, ulak, ajan veya cinsel amaçlar için kullanılan erkek çocukları ve kız çocuklarını kapsamakta ancak bununla sınırlı olmayan herhangi bir kişiyi işaret etmektedir. Sadece husumetlerde yer alan veya yer almış olan bir çocuğa işaret etmemektedir. Madde 2.1.

⁵⁴ Örneğin bkz., *Ogbeide / İçişleri Bakanı*, No. HX/08391/2002, Birleşik Krallık. IAT, 10 Mayıs 2002 (rapor edilmemiş); *Li ve Diğerleri / Vatandaşlık ve Göçmenlik Bakanı*, IMM-932-00, Kanada, Federal Mahkeme, 11 Aralık 2000, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18d3682.html>.

⁵⁵ Bkz. BMMYK, *İnsan Ticareti Kurbanlarına İlişkin Kılavuz İlkeleri*. Ayrıca bkz., kaçırılan çocuklar için mülteci statüsüne referans oluşturan UNICEF, *Çocuk Ticareti Kurbanlarının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler*, Ekim 2006, http://www.unicef.org/ceecis/0610- Unicef_Victims_Guidelines_en.pdf.

⁵⁶ Bu nedenler onlarla sınırlı olmamak üzere şunları içerir: borç esareti altında çocuk işçiliği, yeniden borç ödeme, cinsel istismar, silahlı güçler ve gruplar tarafından askere alma ve usulsüz evlat edinme. Erkek çocukları çeşitli şekillerde zorla çalıştırma için çocuk ticaretiriski taşıırken özellikle kız çocukları cinsel sömürü veya görücü usulü evlilik amaçlı çocuk ticaretine maruz kalabilir.

ticareti olduğunu unutmamak önemlidir. Çocuğun eyleme rıza gösterip göstermediği bu nedenle bir anlam taşımamaktadır.⁵⁷

26. Bir çocuğun çocuk ticaretine maruz kalması, bir dizi temel hakkın ciddi ihlalidir, dolayısıyla zulmü teşkil eder. ÇHS'nin 35. Maddesinde⁵⁸ özellikle belirtildiği üzere, bu haklar şunları içermektedir: yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkı, cinsel sömürü ve istismar dâhil her tür şiddetten korunma hakkı ve çocuk işçiliği ve satışı, çocuk ticaretinden korunma hakkı.

27. Memleketine dönen çocuk ticaretikurbanı çocuğa karşı ticaret şebekesi üyeleri tarafından yapılan misilleme, sosyal dışlama, toplum dışına itilme ve/veya ayrımcılığın⁵⁹ etkileri, çocuğa-duyarlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Örneğin, cinsel sömürü amacıyla ticareti yapılan bir kız çocuğu, geri dönerse ailesi tarafından reddedilebilir ve toplum dışına itilebilir. Ailesi tarafından, okuyacağı, yurtdışında çalışıp kazandığını ailesine göndereceği ümidi ve beklentisiyle uzağa gönderilen bir erkek çocuğunun eğer zorla çalıştırma için ticarete maruz kaldığı öğrenilirse, benzer şekilde bu çocuk da aile dışına itilebilir. Bu tür çocuk ticareti kurbanları, eğer evlerine dönerlerse yaşam hakkı dâhil insan haklarına erişim ve bunları kullanım konusunda çok sınırlı olanaklara sahip olabilirler.

28. Çocuk ticareti kurbanlarını içeren sığınma vakalarında, karar vericilerin, çocuğun ebeveynlerinin, diğer aile üyelerinin veya bakıcıların ticareti düzenlemede veya buna göz yummada olası suç ortaklığı içinde olup olmadıklarına ilişkin belirtilere özellikle dikkat etmeleri gerekecektir. Bu gibi durumlarda, Devlet'in çocuğu koruma yetisi ve isteği dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Yeniden ticarete maruz kalma veya ciddi misillemeye uğrama riski taşıyan çocukların, mülteci tanımının anlamı çerçevesi içerisinde haklı nedenlere dayalı korkuları olduğu kabul edilmelidir.

29. Çocuk ticaretine ek olarak kölelik, çocukların fuhuş, pornografi ve yasadışı faaliyetlerde (örneğin, uyuşturucu ticareti) kullanılmasının yanı sıra borç esareti ve diğer şekillerdeki zorla çalıştırma gibi diğer kötü çalıştırma şekilleri uluslararası hukukta yasaklanmıştır.⁶⁰ Bu gibi uygulamalar ciddi insan hakları ihlallerini temsil eder dolayısıyla, bağımsız veya kaçakçılık deneyiminin bir parçası olarak uygulanmaları zulüm olarak kabul edilecektir.

30. Uluslararası hukuk aynı zamanda, çocuğun sağlığını, güvenliğini ve ahlakını zedelemesi muhtemel "zararlı çalışma"⁶¹ olarak bilinen çalışmayı da yasaklamaktadır. Çalışmanın zararlı olup olmadığının belirlenmesinde şu koşulların dikkate alınması gereklidir: çocukları fiziksel veya ruhsal şiddete maruz bırakan işler; yeraltında, su altında, tehlikeli yüksekliklerde veya kapalı alanlarda yapılan işler; tehlikeli ekipman kullanımını gerektiren veya manüel olarak ağır yüklerin kaldırılmasını gereken işler; uzun çalışma saatleri ve sağlıksız ortamlarda çalışma.⁶² Ayrıca işe göre belirlenen asgari çalışma yaşının altında olan çocukların yaptığı ve çocuğun eğitimi ve tam gelişimini engellemesi muhtemel görülen işler de yasaklanmıştır.⁶³ Bu tür çalışma şekilleri, söz konusu çocuğun deneyimi, yaşı ve diğer koşullara göre

⁵⁷ "İnsan ticareti" kapsamının tanımı için aşağıdaki uluslararası ve bölgesel belgelere bkz.: BM Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'nin Eki, İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, 15 Kasım 2000, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4720706c0.html>, özellikle Madde 3; İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi, CETS No. 197, 3 Mayıs 2005 <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43fded544.html>.

⁵⁸ Çocuk Ticareti ile ilgili olarak insan hakları çerçevesinin ayrıntılı analizi için bkz., UNICEF, *Uygulama El Kitabı*, a.g.e., özellikle sf. 531-542.

⁵⁹ BMMYK, *İnsan Ticareti Kurbanlarına İlişkin Kılavuz İlkeleri*, a.g.e., paragraflar 17-18.

⁶⁰ Kötü Şartlarda Çocuk İşçiliği üzerine İLO Sözleşmesi, Madde 3 (a-c).

⁶¹ a.g.e., Madde 3(d).

⁶² a.g.e., Kötü Şartlarda Çocuk İşçiliği üzerine İLO Tavsiye Kararı ile bağlantılı olarak Madde 4, 1999, R190, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ddb6ef34.html>, 3 ve 4.

⁶³ İLO Asgari Yaş Sözleşmesi, Madde 2.

değerlendirildiğinde zulüm anlamına gelebilir. Örneğin, zulüm, bir çocuğun fiziksel ve/veya ruhsal sağlığını ve gelişimini tehlikeye atan bir iş yapmaya zorlanması halinde ortaya çıkabilir.

iii. Kadın sünneti

31. Uluslararası ve ulusal içtihat ve yasal doktrin tarafından doğrulandığı üzere, bütün kadın sünneti⁶⁴ türlerinin zararlı olduğu ve bir dizi insan hakkını ihlal ettiği kabul edilmektedir.⁶⁵ Birçok yargı yetkisinde kadın sünnetinin zulüm anlamına gelen ciddi zarar içerdiği kabul edilmiştir.⁶⁶ Uygulama orantısız bir şekilde kız çocuklarını etkilediğinden⁶⁷ çocuğa-özü bir zulüm şekli olarak kabul edilebilir. Mülteci statüsünün belirlenmesi bağlamında kadın sünneti hakkında daha fazla bilgi için BMMYK Kadın Sünnetine İlişkin Mülteci Talepleri Kılavuz Notlarına⁶⁸ bakınız.

iv. Aile içinde çocuğa yönelik şiddet

32. Ebeveynlerin veya diğerlerinin bakımı altındayken fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet dâhil çocuklara yönelik tüm şiddet türleri ÇHS⁶⁹ tarafından yasaklanmıştır. Özel alanda çocuklara yönelik şiddet, çocuklar ile kan bağı, yakınlık veya yasalar vasıtasıyla ilişkili olanlar tarafından işlenebilir.⁷⁰ Şiddet çoğunlukla disiplin adı altında uygulansa da genellikle çocuğu korumak üzere fiziksel eylem ve müdahaleleri gerektiren ebeveynlik ve çocuk bakımının, acı ve küçük düşürmeye sebebiyet verecek kasıtlı ve cezalandırıcı güç kullanımından oldukça farklı olduğunu unutmamak gerekir.⁷¹ Özellikle çok küçük çocuklara yönelik belirli şiddet biçimleri, suçu işleyenler böylesi bir zararı amaçlamasalar dahi kalıcı hasara hatta ölüme neden olabilir.⁷² Evde şiddet, çocuklar üzerinde özellikle ciddi bir etkiye sebep olabilir, çünkü çocukların burada alternatif destek yolları bulunmamaktadır.⁷³

33. Bazı yargı mercileri, belirli fiziksel, cinsel ve ruhsal türdeki aile içi şiddet eylemlerinin zulüm olarak kabul edilebileceğini kabul etmişlerdir.⁷⁴ Dayak, evde cinsel istismar, ensest, zararlı geleneksel uygulamalar, töre adı altında işlenen suçlar, erken

⁶⁴ Kadın sünneti, tıbbi amaçlı olmayan nedenlerle harici kadınlık genital organlarının kısmi veya tam olarak alınmasını veya kadın genital organlarına verilen diğer zararları içeren tüm prosedürleri kapsamaktadır. Bundan başka bkz., OHCHR, UNAIDS ve diğerleri, *Kadın Sünnetinin Ortadan Kaldırılması: Kuruluşlar Arası Açıklama*, Şubat 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47c6aa6e2.html>.

⁶⁵ Bunlar yaşam, işkence, zalim, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleden korunma, fiziksel ve ruhsal şiddetten korunma hakkını ve de erişilebilir en yüksek sağlık standardı hakkını içermektedir.

⁶⁶ Bkz., örneğin, *Mlle Diop Aminata*, 164078, Commission des Recours des Réfugiés (bundan böyle "CRR"), Fransa, 17 Temmuz 1991, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b7294.html>; *Khadra Hassan Farah, Mahad Dahir Buraleh, Hodan Dahir Buraleh*, Kanada, GMK, 10 Mayıs 1994, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b70618.html>; *In re Fauziya Kasinga*, 3278, ABD Göçmenlik Başvuruları Kurulu (bundan böyle "GBK"), 13 Haziran 1996, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47bb00782.html>.

⁶⁷ Kadın sünneti çoğunlukla 15 yaşa kadar olan kız çocukları üzerinde uygulanmakta olup daha büyük yaştaki kız çocukları ve kadınlar da aynı zamanda söz konusu uygulamaya maruz kalabilmektedir.

⁶⁸ BMMYK, *Kadın Sünneti üzerine Notu*, a.g.e.

⁶⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 19, 37.

⁷⁰ Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Deklarasyonu, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f25d2c.html>, Madde 2(a).

⁷¹ Bkz. Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 8 (2006): Çocuğun Fiziksel Ceza ve Diğer Zalim veya Küçük Düşürücü Cezalandırma Biçimlerinden Korunma Hakkı Diğerleri arasında Madde 19; 28, Paragraf 2 ve 37*), Çocuk Hakları Sözleşmesi/C/GC/8, 2 Mart 2007 (bundan böyle "Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 8"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/460bc7772.html>, paragraflar 13–14, 26.

⁷² Çocuklara yönelik şiddet konusunda BM Çalışması, a.g.e., paragraf 40.

⁷³ Bundan başka bkz. UNICEF, *Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Aile içi Şiddet*, Innocenti Digest No. 6, 2000, <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>.

⁷⁴ Bkz. BMMYK, *Kadın ve Kız Çocuklarının Korunmasına İlişkin El Kitabı*, Şubat 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47cfc2962.html>, sf. 142–144. Ayrıca bkz., örneğin *Rosalba Aguirre-Cervantes namı diğer María Esperanza Castillo / Göç ve Vatandaşlığa Kabul Hizmeti*, ABD 9. Devre Temyiz Mahkemesi, 21 Mart 2001, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f37adc24.html>.

ve zoraki evlilikler, tecavüz ve ticari cinsel sömürü⁷⁵ ile ilgili şiddet bu tür eylemlerin örnekleri arasındadır. Bazı durumlarda, ruhsal şiddet de mağdur için fiziksel hasar kadar zararlı olabilir ve zulüm anlamına gelebilir. Bu tür şiddet, psikolojik zarar verebilecek veya bununla sonuçlanabilecek küçük düşürme, taciz, istismar, tecrit etkileri ve diğer uygulamaların ciddi şekillerini içerebilir.⁷⁶ Aile içi şiddet aynı zamanda işkence ve diğer acımasız, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele veya cezalandırma kapsamında ortaya çıkabilir.⁷⁷ Zulüm olabilmesi için asgari düzeyde bir şiddet gereklidir. Zararın ciddiyetini değerlendirirken sıklık, şekil, süre ve söz konusu çocuk üzerindeki etkisi gibi bir takım unsurların dikkate alınması gerekmektedir. Çocuğun yaşı ve faile bağlılığı ve aynı zamanda fiziksel ve psikolojik gelişimi ile iyilik hali üzerindeki uzun süreli etkilerinin de dikkate alınması gereklidir.

v. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlali

34. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılması, çocuğun hayatta kalmasının ve gelişiminin esasıdır.⁷⁸ BM Çocuğun Hakları Komitesi şunu ifade etmiştir:

*...yaşam ve gelişim hakkı, ancak sağlık, yeterli beslenme, sosyal güvenlik, yeterli bir yaşam standardı, sağlıklı ve güvenli bir ortam, eğitim ve oyun hakları dâhil olmak üzere Sözleşme'nin tüm diğer tüm hükümlerinin hayata geçirilmesi vasıtasıyla bütüncül bir biçimde uygulanabilir.*⁷⁹

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 1996 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ilerleyici şekilde gerçekleşmesini tamamlarken, bu belgeler Taraf Devletler üzerinde derhal yürürlüğe girecek⁸⁰ çeşitli yükümlülükler getirmektedir. Bu yükümlülükler, geriye giden önlemlerin alınmasının engellenmesi, her hakkın asgari esas unsurlarının karşılanması ve söz konusu hakların kullanılmasında ayrımcılık yapılmamasının sağlanmasını içermektedir.⁸¹

35. Ekonomik, sosyal veya kültürel bir hakkın ihlali, söz konusu hakkın asgari esas unsurları gerçekleştirilmediğinde zulüm anlamına gelebilir. Örneğin, bir sokak çocuğunun yeterli yaşam standardı (yiyeceğe, suya ve barınmaya erişim dâhil) hakkına sahip olduğunun inkâr edilmesi, söz konusu çocuğun gelişimini ve hayatta kalmasını tehdit eden dayanılmaz bir çıkmaza sebebiyet verebilir. Benzer şekilde, özellikle söz konusu çocuğun yaşamını tehdit eden bir hastalığı olması durumunda tıbbi tedaviden mahrum

⁷⁵ BM İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları Kararı 2005/41: Kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, E/CN.4/RES/2005/41, 19 Nisan 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45377c59c.html>, paragraf 5.

⁷⁶ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 8, a.g.e., paragraf 11. Ayrıca bkz. Çocuklara yönelik şiddet konusunda BM Çalışması, a.g.e., paragraf 42; UNICEF, Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Aile içi Şiddet, a.g.e., sf. 2-4.

⁷⁷ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 8, a.g.e., paragraf 12; İnsan Hakları Konseyi, İşkence ve diğer zalim, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma hakkında Özel Raportör Raporu A/HRC/7/3, 15, Ocak 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47c2c5452.html>, paragraflar 45-499.

⁷⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 6.2.

⁷⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 7: Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Haklarının Uygulanması, Çocuk Hakları Sözleşmesi /C/GC/7/Re/ 1, 20 Eylül 2006 (bundan böyle "Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No.7")

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/460bc5a62.html>, paragraf 10.

⁸⁰ Bkz. ESKHK, Genel Yorum No. 3: Taraf Devletlerin Yükümlülüklerinin Doğası (Anlaşmanın 2. Maddesi, 1.Paragrafı), E/1991/23, 14 Aralık 1990, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538838e10.html>, paragraf 1; Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 5, paragraf 6.

⁸¹ Bkz. BM İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları Merkezine hitaben Cenevre'deki BM Ofisine gönderilen Hollanda BM Daimi Misyonundan 86/12/05 tarihli Sözlü Not ("Limburg İlkeleri"), 8 Ocak 1987, E/CN.4/1987/17 B.16, 21-22, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd5790.html>; Uluslar arası Jüriler Komisyonu, Maastricht. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların İhlaline İlişkin Kılavuz İlkeleri, 26 Ocak 1997, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd5730.html>, II.9 ve11.

bırakma da zulüm anlamına gelebilir.⁸² Zulüm, ayrıca daha az ciddi ihlallerin birikmesi vasıtasıyla da uygulanabilir.⁸³ Bu, örneğin engelli veya vatansız çocukların doğum kaydı olmaması nedeniyle eğitim, sağlık hizmeti ile diğer hizmetlerden mahrum edilmesi durumunda söz konusu olabilir.⁸⁴

36. Ayrımcılık önlemleri, söz konusu çocuk için önemli derecede zarar verici tabiata sahip sonuçlara yol açtığında zulüm anlamına gelebilir.⁸⁵ Büyüklerin bakım ve desteğinden mahrum, yetim kalmış, terk edilmiş ve ebeveynleri tarafından reddedilmiş ve evlerindeki şiddetten kaçan çocuklar özellikle bu tür ayrımcılıktan etkilenebilir. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan mahrumiyete yol açan tüm ayrımcı eylemlerin zulme eşit olmadığı aşikâr iken, bu tür eylemlerin sonuçlarının söz konusu çocuk için bugün ve gelecekte değerlendirilmesi önemlidir.

Örneğin eğitimin temel önemi ve bu hakkın inkârının çocuğun geleceği üzerinde sahip olabileceği ciddi etki göz önünde bulundurulduğunda, eğer çocuğun eğitime erişimi sistematik bazda engellenirse ciddi zarar ortaya çıkabilir.⁸⁶ Kız çocuklarının eğitimi toplum tarafından hoş görülmebilir⁸⁷ veya ırkçılık veya etnik nedenlerle yaşanan zarara bağlı olarak okula devam etmek çocuk için çekilmez hale gelebilir.⁸⁸

b) Zulüm Aktörleri

37. Çocuk sığınma taleplerinde zulüm uygulayan çoğunlukla devlet dışında bir aktördür. Bu, silahlı grupları, suç çetelerini, ebeveynleri ve diğer bakıcıları, topluluk liderlerini ve dini liderleri içerebilir. Böyle durumlarda, korkunun haklı nedenlerinin değerlendirilmesi, devletin kurbanı koruma konusunda yetkin veya istekli olup olmaması konularını içermelidir.⁸⁹ Devletin veya kurumlarının, çocuğu korumak üzere yeterli eyleme girişip girişmediği duruma göre değerlendirilmelidir.

⁸² Örneğin bkz., *RRT Dava No. N94/04178*, N94/04178, Avustralya, Mülteci Gözden Geçirme Mahkemesi (Bundan böyle "MGGM"), 10 Haziran 1994, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b6300.html>.

⁸³ BMMYK, *El Kitabı*, paragraf 53. Ayrıca bkz. *Kanada (Vatandaşlık ve Göçmenlik) / Oh*, 2009 FC 506, Kanada, Federal Mahkemesi, 22 Mayıs 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a897a1c2.html>, 10.

⁸⁴ Bkz. *Dava, Yean ve Bosico Children / Dominik Cumhuriyeti*, AÜİHM, 8 Eylül 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/44e497d94.html>. İki Haitili kız çocuğuna vatandaşlık ve eğitim hakkı verilmemiştir çünkü diğer konular arasında doğum belgeleri mevcut değildi; "*Gençlerin Yeniden Eğitimi Kurumu'nun Davası / Paraguay*, AÜİHM, 2 Eylül 2004, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17bab62.html>. Mahkeme şunu tespit etmiştir: aşırı marjinalleştirilmiş gruplara temel sağlık hizmetlerine erişim sağlamama AİHS'de belirtilen yaşam hakkının ihlali olur. Ayrıca bkz., *Çocuk Hakları Sözleşmesi Genel Yorum No. 7*, paragraf 25; *Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 9 (2006): Engelli Çocukların Hakları*, *Çocuk Hakları Sözleşmesi /C/GC/9*, 27 Şubat 2007 (bundan böyle "*Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 9*"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/461b93f72.html>, paragraflar 35–36.

⁸⁵ BMMYK, *El Kitabı*, paragraf 5.

⁸⁶ Bkz. *MGGM Dava No. V95/03256*, [1995] AMGGM 2263, Avustralya, MGGM, 9 Ekim 1995, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c13a2.html>. burada Mahkeme şunu tespit etmiştir: "ayrımcı bir şekilde ilköğretime erişim hakkının engellenmesi, bir temel hakkın zulüm anlamına gelecek şekilde engellenmesidir" 47.

⁸⁷ Bkz. *Ali / Vatandaşlık ve Göçmenlik Bakanı*, IMM-3404-95, Kanada, GMK, 23 Eylül 1996, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18e21b2.html>. Bu vaka, 9 yaşında Afganistanlı bir kız çocuğu ile ilgilidir. Mahkeme şuna hükmetmiştir: "Eğitim temel bir insan hakkıdır ve Kurul'a söz konusu kişinin Sözleşmeye tabii bir mülteci olmasına karar verilmesini emrediyorum."

⁸⁸ Hem Kanada hem de Avustralya'daki kararlar okul çocuklarına karşı zorbalık ve onları taciz etmenin zulüm anlamına gelebileceğini kabul etmiştir. Örneğin bkz., *Karar VA1-02828, VA1-02827 ve VA1-02829*, *VA1-02828, VA1-02826, VA1-02827 ve VA1-02829*, Kanada, GMK, 27 Şubat 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18e03d2.html>, paragraf 36; *MGGM Dava No. N03/46534*, [2003] AMGGM 670, Avustralya, MGGM, 17 Temmuz 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17bfd62.html>.

⁸⁹ Bkz., hem Devlet hem de özel aktörlerin eylemleriyle ilgili olarak Taraf Devletlere çocukların korunma ve bakımının sağlanması görevini yükleyen *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi*; AİHS, Madde 17 ve 19; Afrika Sözleşmesi, Madde 1(3), 81. Ayrıca bkz., BMMYK, *El Kitabı*, paragraf 65; BMMYK, *Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Zulme İlişkin Kılavuz İlkeleri*, paragraf 19; *Çocuğun Adli Durumu*

38. Değerlendirme, sadece eziyet veren davranışı suç kapsamına sokan ve buna yönelik yaptırımları sağlayan bir hukuk sisteminin varlığına dayanmayacaktır. Aynı zamanda, yetkililerin böylesi olayların etkin bir şekilde araştırılmasını ve sorumluların tespit edilip uygun şekilde cezalandırılmasını sağlayıp sağlamadıklarına da dayanmaktadır.⁹⁰ Böylece, çocuklara yönelik belirli bir eziyeti yasaklayan veya kınayan yasaların uygulanması, bir çocuğun mülteci statüsü talebinin reddi için kendi içinde yeterli bir kanıt değildir.⁹¹

39. Çocuğun Devlet korumasına erişimi, aynı zamanda çocuğun ebeveynlerinin, diğer asıl bakıcı veya vasinin çocuk adına hakları kullanma ve koruma alma yetkinliği ve isteğine bağlıdır. Bu, polise, idari yetkililere veya kamu hizmeti kurumlarına şikâyetle bulunmayı içerebilir. Ancak, örneğin çocuğun refakatsiz veya yetim olduğu ya da bir ebeveynin, diğer asıl bakıcı veya vasinin zulmü uygulayan olduğu haller gibi durumlarda tüm çocuklar kendilerini temsil edebilecek bir yetişkine sahip olmayacaktır. Yaşlarının küçük olmasına bağlı olarak çocukların yetişkinlerle aynı şekilde kolluk görevlilerine yaklaşamayabileceğini veya korku veya şikâyetlerini dile getiremeyebileceklerini unutmamak gerekir. Çocuklar, ilgili görevliler tarafından daha kolay bir şekilde reddedilebilir veya ciddiye alınmayabilir ve yetkililerin kendisi de çocuklarla görüşmek ve onları dinlemek için gerekli becerilere sahip olmayabilir.

c) 1951 Sözleşmesi Sebepleri

40. Yetişkinlerin mülteci statüsü taleplerinde olduğu gibi, çocuğun haklı nedenlere dayalı zulüm korkusunun, 1951 Sözleşmesi'nin 1A (2) Maddesi'nde sıralanan bir veya birden fazla sebeple ilişkili olup olmadığı belirlenmesi gereklidir. Sözleşme dayanağının zulme ilişkin bir etken olması yeterlidir ancak bunun sadece tek veya hatta baskın bir sebep olması gerekmez.

Irk ve milliyet veya etnik köken

41. Irk ve milliyet veya etnik köken, birçok bağlamda çocuk iltica taleplerinin kaynağıdır. Belirli bir ırk veya etnik kökenden gelen çocukların vatandaşlık hakkını veya doğumda kaydedilmelerini⁹² inkâr eden veya belirli etnik gruplardan olan çocukların eğitim veya sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkını inkâr eden politikalar bu kategoride yer almaktadır. Bu Sözleşme sebebi, benzer şekilde çocukları belirli ırkçı, etnik veya yerel geçmiş temelinde ebeveynlerinden ayırmayı amaçlayan politikalar için de geçerli olacaktır. Etnik azınlıklara ait kız çocuklarının tecavüz, çocuk ticareti veya silahlı kuvvetler veya silahlı gruplarda çalıştırılmak üzere sistematik olarak hedeflenmesi de bu Sözleşme sebebi kapsamında incelenebilir.

Din

42. Yetişkinlerde olduğu gibi, bir çocuğun dini inançları veya bu gibi inançlara sahip olmayı reddetmesi çocuğu zulüm riskine atabilir. Bir Sözleşme sebebinin oluşması için çocuğun aktif bir din uygulayıcısı olması gerekmez. Çocuğun yalnızca, örneğin

ve İnsan Haklarına İlişkin İstişare Görüşü, No. OC-17/02, AÜİHM, 28 Ağustos 2002,

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4268c57c4.html>.

⁹⁰ Örneğin bkz., *Velásquez Rodríguez Davası*, Seri C, No. 4, AÜİHM, 29 Temmuz 1988, paragraf 174 <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40279a9e4.html>; *M.C. / Bulgaristan*, Başvuru No. 39272/98, AİHM, 3 Aralık 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47b19f492.html>. Ayrıca bkz. BM Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiyeler No. 19 ve 20, Onbirinci Oturumda kabul edilmiştir, 1992 (A/47/38 Belgesinde), A/47/38, 1992, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453882a422.html>, paragraf 9; BM İnsan Hakları Komisyonu, Kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasında bir araç olarak gerekli özen standardı: Kadına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Hakkında Özel Raportörün Raporu, Yakın Ertürk, E/CN.4/2006/61, 20 Ocak 2006, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45377afb0.html>.

⁹¹ BMMYK, *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm Hakkında Kılavuz İlkeler*, paragraf 11.

⁹² İnsan Hakları Evrensel Beyanname, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3712c.html>, Madde 15; UMSHS, Madde 24(2) ve (3); Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 7.

ebeveynlerinin dini inançları nedeniyle, belirli bir dini inanca sahip veya bir mezhebe veya dini gruba ait olduğunun algılanması/kabul edilmesi yeterlidir.⁹³

43. Çocuklar, ait oldukları veya izledikleri din üzerinde, eğer varsa, çok az etkiye sahiptirler ve bir dine mensup olma, neredeyse bir kişinin etnik kökeni veya ait olduğu ırk kadar doğuştan gelebilir. Bazı ülkelerde, din çocuklara belirli görev veya davranışlar tayin eder. Sonuç olarak, eğer çocuk kendisine tayin edilen rolü yerine getirmez veya dini kurala göre davranmayı reddederse ve bunun sonucunda cezalandırılırsa, bu çocuğun din temelinde haklı nedene dayalı zulüm korkusu olabilir.

44. Çocuğun tayin edilen toplumsal cinsiyet rollerine bağlı kalmayı reddetmesiyle ilgili zulüm gerekçeleri de bu sebep altında incelenebilir. Özellikle kız çocukları din temelli zulümden etkilenebilir. Ergenlikteki kız çocuklarının geleneksel kölelik görevleri sergilemeleri veya cinsel hizmet sağlamaları gerekli görülebilir. Aynı zamanda kadın sünneti olmaya mecbur tutulabilir veya din adına namus/töre suçlarından dolayı cezalandırılabilirler.⁹⁴ Başka hallerde, çocuklar –hem erkek hem de kız çocukları- dini veya ilgili ideolojileri takip adına, silahlı gruplara veya Devletin silahlı kuvvetlerine katılmaları için özellikle hedef alınabilir.

Siyasi düşünce

45. Sözleşmenin "siyasi düşünce" sebebinin uygulaması, yetişkin başvurularla ile sınırlı değildir. Siyasi düşünceye dayalı bir başvuruda, başvuru sahibinin yetkililer veya toplum tarafından hoşgörülme ve genel kabul görmüş politika, gelenek ve yöntemleri eleştiren düşüncelere sahip olduğu veya sahip olduğu varsayımına dayanır. Bir çocuğun siyasi düşünceye sahip olup olamama yetkinliği olgulara dayalı bir sorudur ve çocuğun olgunluk ve gelişme düzeyi, eğitim düzeyi ve bu düşünceleri ifade edebilme becerisi değerlendirilerek belirlenecektir. Çocukların siyasi olarak faal olabileceklerini, yetişkinlerden bağımsız belirli siyasi düşüncelere sahip olabileceklerini ve bu nedenle zulüm görme korkusu taşıyabileceklerini kabul etmek önemlidir. Birçok ulusal özgürlük ve protesto hareketi, okul çağındaki çocuklar dâhil öğrenci aktivistler tarafından yönlendirilmektedir. Örneğin, çocuklar broşür dağıtma, gösterilere katılma, kurye görevi görme gibi veya yıkıcı faaliyetlere dahil olabilirler.

46. Ayrıca, ebeveynler gibi yetişkinlerin görüş veya düşünceleri, yetkililer veya devlet dışı aktörler tarafından çocuklara yüklenebilir.⁹⁵ Ebeveynin çocuğunu korumak için bilerek bu tür bilgileri sakladığı haller dâhil, çocuk, ebeveyninin siyasi düşüncelerini veya faaliyetlerini ifade edemese de durum bu olabilir. Bu gibi hallerde, bu vakalar sadece siyasi düşünce sebebine göre değil, aynı zamanda belirli bir sosyal gruba mensubiyet (bu durumda "aile") sebebi açısından da incelenmelidir.

47. Çocuk sığınma taleplerinde (atfedilen) siyasi düşünce ve din sebepleri sıklıkla örtüşebilir. Belirli toplumlarda, kadın ve kız çocuklarına atfedilen roller Devletin veya resmi dinin gerekliliklerine dayandırılabilir. Yetkililer veya zulüm uygulayan diğer kişi ve kurumlar, bir kız çocuğunun bu role intibak edememesini belli dini inançların uygulanması veya bu inançlara sahip olunmasına ilişkin bir başarısızlık olarak algılayabilirler. Aynı zamanda, bu role intibak etmeme, temel güç yapılarını tehdit eden kabul edilemez siyasi bir düşünceye sahip olma olarak yorumlanabilir. Bu, özellikle, din

⁹³ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeleri No. 6: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1A(2) Maddesi ve/veya 1967 Protokolünü uyarınca Din Temelli Mülteci Talepleri*, HCR/GIP/04/06, 28 Nisan 2004 (bundan böyle, "BMMYK, *Din Temelli Zulüm Hakkında Kılavuz İlkeleri*"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4090f9794.html>.

⁹⁴ A.g.e, paragraf 24.

⁹⁵ Bkz., *Timnit Daniel ve Simret Daniel Meselesi*, A70 483 789 & A70 483 774, ABD BIA, 31 Ocak 2002 (yayınlanmamış, emsal temsil etmeyen karar). Mahkeme şunu tespit etmiştir: "davalıların aktif bir siyasi düşünceye sahip olamayacak kadar küçük oldukları kanısı yersizdir; yetkililerin, onların EPLF'yi desteklediklerine inanması yeterlidir."

ve Devlet kurumları, yasalar ve doktrinler arasında az bir ayrımın olduğu topluluklarda söz konusu olabilir.⁹⁶

Belirli bir sosyal gruba mensubiyet

48. Çocukların mülteci statüsü talepleri, hiçbir Sözleşme sebebinin uygulanabilir olmadığı hallerde dahi, çoğu zaman Sözleşme sebeplerinden “belirli bir sosyal gruba mensubiyet” bağlamında analiz edilmiştir. BMMYK Kılavuz İlkelerinde belirtildiği üzere,

*[a] belirli bir sosyal grup, zulüm görme riskinden başka ortak bir özelliği paylaşan veya toplum tarafından bir grup olarak algılanan bir grup insandır. Söz konusu özellik, çoğunlukla doğuştan gelen, değiştirilemeyen ya da kişilik, vicdan veya insan haklarının kullanılması bakımından asli bir özellik olacaktır.*⁹⁷

49. Yaş, tam anlamıyla, doğuştan gelmese de veya sürekli değiştiğinden dolayı kalıcı olmasa da, çocuk olmak, zaman içerisinde herhangi bir noktada gerçekte değişmez bir özelliktir. Bir çocuğun, korkulan zulümden kaçmak için kendini yaş olgusundan ayıramayacağı bellidir.⁹⁸ Çocuğun er ya da geç büyüyeceği gerçeği belirli bir sosyal grup ile özdeşleştirilmesiyle ilgisizdir, çünkü bu, sığınma talebinde sunulan gerçeklere dayanmaktadır. Çocuk olmak, hem toplumun gözünde hem de kişisel olarak çocuğun bakış açısından doğrudan bir kişinin kimliği ile ilgilidir. Askere alma, cinselliğe rıza yaşı, evlilik yaşı veya okula gitme veya okulu terk etme yaşı gibi birçok devlet politikası yaş merkezli veya yaşla ilgilidir. Çocuklar aynı zamanda masumiyet, nispi toyluk, kolay etkilenme ve değişen kapasiteler gibi birçok genel özellik paylaşmaktadır. Çoğu toplumda, özel bir dikkat veya bakım gerektirdiği düşüncesiyle çocuklar yetişkinlerden ayrılmışlardır ve çocuklara, onları tanımlamak veya etiketlemek için “genç”, “bebek”, “çocuk”, “erkek çocuk”, “kız çocuk” veya “ergen” gibi bir dizi tanımlayıcı sözcük ile hitap edilir. Sosyal grupların belirlenmesi, çocukların istismar edilme, terk edilme, yoksullaştırılma veya yurtiçinde yerinden edilme gibi sosyal olarak yapılandırılmış ortak deneyimleri paylaşma gerçeği ile de desteklenebilir.

50. Dolayısıyla, bir dizi gruplandırma, “belirli bir sosyal gruba mensubiyet” sebebi altında mülteci statüsü talebine bir temel oluşturabilir. “Kadınların” bir takım yargılamalarda belirli bir sosyal grup olarak tanınması gibi, “çocuklar” veya çocukların bir alt kümesi de bir belirli bir sosyal grup oluşturabilir.⁹⁹ Yaş ve diğer özellikler, “terk edilmiş çocuklar”¹⁰⁰, “engelli çocuklar”, “yetim çocuklar” veya “kara çocuklar” olarak da bilinen zorunlu aile planlama politikalarının dışında veya onaylanmamış evlilik sonucu doğmuş çocuklar gibi

⁹⁶ BMMYK, *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm*, a.g.e., paragraf 26.

⁹⁷ BMMYK, *Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 2: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1A(2) Maddesi ve/veya 1967 Protokolünü uyarınca “Belirli bir Sosyal Gruba Üyelik”*, HCR/GIP/02/02, 7 Mayıs 2002, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3d36f23f4.html>, paragraf11.

⁹⁸ Bkz., *S-E-G-Meselesi ve diğerleri*, 24 I&N Aralık 579 (BIA 2008), ABD BIA, 30 Temmuz 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4891da5b2.html>, şöyle kaydedilmiştir: “yaşın değişkenliğinin birinin kontrolünde olmadığını ve geçmişte bir birey yaş tanımlı belirli bir sosyal grup nedeniyle zulüm görmüşse veya sözkonusu bireyin yaşı onu gruba yerleştirdiği zaman kişi zulüm görüyorsa, sığınma talebinin halen tanınabilir olduğunu kabul ediyoruz.” (s. 583); *LQ (Yaş: Değişmez Özellik) Afganistan / İçişleri Bakanı*, [2008] İngiltere İltica ve Göçmenlik Mahkemesi 00005, 15 Mart 2007, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47a04ac32.html>, “hayatta kalacağı varsayımıyla, zamanı gelince çocukluğu sona erecek olmasına rağmen, kişi değerlendirme sırasında değiştirilemez biçimde çocuktur” hükmüne varılmıştır, 6'da; Karar V99-02929, V99-02929, Kanada, GMK, 21 Şubat 2000, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18e5592.html>, “çocuğun savunmasızlığının çocuğun reşit statüsünde olmamasından kaynaklanmaktadır. Çocuğun büyüyünce yetişkin olacağı gerçeğine rağmen, rüştünü ispat etmemiş olarak çocuğun savunmasızlığı doğuştan, değişmez bir özelliktir.” hükmüne varılmıştır.

⁹⁹ *In re Fauziya Kasinga*, a.g.e., “genç kadınların” belirli bir sosyal grup oluşturabileceği öne sürülmüştür.

¹⁰⁰ V97-03500, Kanada, İnsani Mülteci Belirleme Şubesi, 31 Mayıs 1999, Meksika'da terk edilmiş çocukların belirli bir sosyal grup olabilecekleri kabul edilmiştir. (Özet için, http://www2.GMK-cisr.gc.ca/en/decisions/reflex/index_e.htm?action=article.view&id=1749). Ayrıca bkz., MGGM Davası No. 0805331, [2009] AMGGM 347, Avustralya, MGGM <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a2681692.html>, burada Mahkeme başvuru sahibinin (2 yaşındaki bir çocuk) ait olduğu sosyal grubun “zulme uğramış muhalifler” olduğu kararını vermiştir.

grupların oluşumuna sebebiyet verebilir¹⁰¹. Başvuru sahibinin ailesi de ilgili bir sosyal grup oluşturabilir¹⁰².

51. Başvuru sahibinin çocuk temelli bir sosyal gruba mensubiyeti, çocukluk döneminin bitmesi nedeniyle mutlaka son bulmaz. Daha önce böyle bir gruba ait olmuşluğun sonuçları, o kimliğin kilit etmeni artık geçerli olmasa dahi bitmeyebilir. Örneğin, geçmişte paylaşılan bir deneyim değiştirilemez veya tarihsel bir özellik taşıyabilir ve “eski çocuk askerler”¹⁰³ veya gelecekteki bir zulümden korkma nedeniyle “kaçırılmış çocuklar” gibi grupların belirlenmesini destekleyebilir.¹⁰⁴

52. Daha çok öne çıkan bazı sosyal gruplanmalar aşağıdakileri kapsamaktadır:

- i. **Sokak çocukları** belirli bir sosyal grup olarak kabul edilebilir. Sokaklarda yaşayan ve/veya çalışan çocuklar, tüm çocuklar arasında en çok göze çarpanlardır ve genellikle toplum tarafından sosyal olarak dışlanmışlar şeklinde tanımlanırlar. Gençliklerini ve sokakları, evleri ve /veya geçim kaynakları olarak kullanma ortak özelliklerini paylaşırlar. Özellikle bu durumda büyümüş çocukların yaşam biçimleri kimlikleri için esastır ve bunu değiştirmek çoğunlukla zordur. Bu çocukların çoğu, bir dizi nedenden ötürü sokaklarda yaşayıp ve/veya çalışırken kendilerine bir tür kimlik ve aidiyet sunduğu için “sokak çocukları” adını benimsemişlerdir. Bunlar aynı zamanda, aile içi şiddet, cinsel taciz ve istismar veya yetim kalma ya da terk edilme gibi ortak geçmiş deneyimleri paylaşabilirler.¹⁰⁵
- ii. **HIV/AIDS’ ten etkilenmiş çocuklar** da, HIV-pozitif veya HIV-pozitif ebeveyni veya akrabası olanlar dâhil olmak üzere, belirli bir sosyal grup olarak kabul edilebilir. HIV-pozitif olma gerçeği, HIV statülerinin sonucuna bağlı olarak maruz kalabilecekleri zulümden bağımsız olarak varlık göstermektedir. Kendi durumları veya ailelerinin durumları onları birbirinden ayırabilir ve kontrol edilebilir ve/veya tedavi edilebilir olmasına rağmen genel olarak durumları değişmezdir.¹⁰⁶
- iii. **Silahlı bir kuvvet veya grup tarafından silâh altına alınma veya kullanılmaya yönelik hedef grup** olarak çocukların seçildiği durumda, yaşlarının doğuştan ve değiştirilmez özelliğine bağlı olarak ve aynı zamanda içinde yaşadıkları toplum tarafından bir grup olarak algılanmaları sebebiyle bunlar da belirli bir sosyal grup oluşturabilirler. Yetişkinlerde olduğu gibi bakaya kalan, kaçan veya başka şekilde silahlı kuvvetler ile ilintilendirilmeyi reddeden bir çocuk da siyasi bir

¹⁰¹ Bu, Avustralya’daki çeşitli kararlarda doğrulanmıştır. Örneğin bkz., *Chen Shi Hai, a.g.e.* ve yakın zamanda MGGM *Dava No. 0901642, [2009] AMGGM 502*, Avustralya, MGGM, 3 Haziran 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a76ddb2.html>.

¹⁰² Bkz. *Aguirre-Cervantes, a.g.e.*, burada Mahkeme “aile bireyi olmak açıkça değişmez bir niteliktir, bir kişinin kimliği için temeldir” tespitinde bulunarak ve şunu kaydetmiştir “tartışmasız deliller göstermektedir ki Bay Aguirre’nin hedefi en yakın aile bireylerine hükmetmek ve zulüm yaşatmaktır.”

¹⁰³ *Lukwago / Ashcroft, Başsavcı, 02-1812, ABD 3. Devre Temyiz Mahkemesi, 14 Mayıs 2003, http://www.unhcr.org/refworld/docid/47a7078c3.html*, Mahkeme şunu tespit etmiştir: “LRA’nın esaretinden kaçan eski çocuk askerler grubu üyeliği, GBK’nin ‘geçmiş bir ortak deneyim belirli bir sosyal grubun’ üyelerini birbirlerine bağlamak için yeterli olabilir” tanımına uymaktadır.”

¹⁰⁴ BMMYK, *Kaçakçılık Kurbanlarına İlişkin Kılavuz İlkeleri*, paragraf 39. Ayrıca bkz., *MGGM Dava No. N02/42226, [2003] AMGGM 615*, Avustralya, MGGM, 30 Haziran 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c2b02.html>, Özbekistan’dan genç bir kadının davası.

Belirlenen grup, “sosyal gelenekleri çiğnediği düşünülen yurtdışında fuhşa zorlanan Özbekistanlı kadınlardır.”

¹⁰⁵ Bkz. örneğin, *B-F-O- Meselesi, A78 677 043, ABD BIA, 6 Kasım 2001* (yayınlanmamış, emsal temsil etmeyen karar). Mahkeme, terk edilmiş bir sokak çocuğu olan başvuru sahibinin, belirli bir toplumsal gruba üyeliği nedeniyle haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu olduğu kararına varmıştır. Ayrıca bkz., *LQ(Yaş: Değişmez Özellik) Afganistan / İçişleri Bakanı, a.g.e.* Mahkeme, başvuru sahibinin bir yetim ve sokak çocuğu olarak zarar görme korkusunun “değişmez bir özelliği paylaşan bir sosyal gruba üyeliğinin sonucu olacağını ve Mülteci Sözleşmesi’nin amaçlarına yönelik belirli bir sosyal grubu oluşturacağı” kararına varmıştır, 7’de.

¹⁰⁶ Bundan başka bkz, *Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 3: HIV/AIDS ve Çocuğun Hakları, 17 Mart 2003, http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538834e15.html*.

düşünceye sahip olduğu şeklinde algılanabilir ki bu durumda Sözleşme'nin siyasi düşünce dayanağı ile bağlantı kurulabilir.¹⁰⁷

d) Dâhili "kaçış" veya "yer değiştirme" alternatifi

53. Dâhili kaçış alternatifinin değerlendirilmesinde iki bölüm bulunmaktadır: böyle bir talebin ilgililiği ve dâhili yer değiştirme için önerilen bir alanın uygunluğu.¹⁰⁸ Çocuğun yüksek yararı hem ilgililik hem de uygunluğa ilişkin değerlendirmeler konusunda bilgi vermektedir.

54. Yetişkinlerin durumunda olduğu gibi, dâhili yer değiştirme sadece başvuru sahibinin yer değiştirme bölgesine pratik, güvenli ve yasal erişebildiği hallerde **ilgilidir**.¹⁰⁹ Özellikle, tipik olarak özel aktörler tarafından gerçekleştirilen aile içi şiddet ve kadın sünneti gibi cinsiyet temelli zulüm ile ilgili olarak bir ülkenin bir bölgesinde etkin Devlet korumasının olmaması, Devletin çocuğu ülkenin bir başka bölgesinde de koruyamayacağı veya korumak istemediğinin göstergesi olabilir¹¹⁰. Çocuk, örneğin taşradan kente yer değiştirecekse, yaş ve çocuğun baş etme kapasitesi dikkate alınarak yer değiştirme ile ilgili koruma risklerinin de dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekecektir.

55. Dâhili kaçış veya yer değiştirme alternatifinin ilgili görüldüğü durumda dâhili yer değiştirme için önerilen yer bir yetişkin için **uygunken** çocuk için uygun olmayabilir. "Uygunluk testi" başvuru sahibine özeldir ve dolayısıyla farazi bir "uygun kişi"ye ilişkin değildir. Yaş ve çocuğun yüksek yararı, yer değiştirme için önerilen yerin yaşanabilirliğinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken etmenler arasındadır.¹¹¹

56. Çocukların refakatsiz olduğu dolayısıyla menşe ülkesine aile bireyleri veya diğer yetişkinlerin desteği ile dönemediği durumlarda, böyle bir yer değiştirmenin uygun olup olmadığına özellikle dikkat edilmesi gerekir. Dâhili kaçış veya yer değiştirme alternatifleri, örneğin, refakatsiz çocukların menşe ülkelerinde söz konusu çocuklara destek olmak veya bakmak isteyen bilinen bir akrabalarının olmadığı ve yer değişiminin yeterli devlet desteği ve bakımı olmaksızın kendi başlarına yaşamak üzere önerildiği durumlarda uygun olmayacaktır. Bir yetişkin için yalnızca uygunsuz olan bir şey, çocuk için aşırı bir zorluk teşkil edebilir, özellikle de herhangi bir arkadaş veya akrabasının olmadığı durumlarda.¹¹² Böylesi bir yer değiştirme, insanın yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkını, çocuğun yüksek yararı ilkesini ve insanlık dışı muameleye tabi tutulmama hakkını ihlal edebilir.¹¹³

57. Eğer mevcut tek yer değiştirme seçeneği, çocuğun bir bakım kurumuna yerleştirilmesi ise, sağlanacak bakım, sağlık ve eğitim olanakları ve çocukken bakım

¹⁰⁷ BMMYK, *El Kitabı*, paragraflar 169–171; BMMYK, *Din Temelli Zulüm Hakkında Kılavuz İlkeler*, paragraflar 25–26.

¹⁰⁸ BMMYK, Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler No. 4: *Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1A(2) Maddesi ve/veya 1967 Protokolü kapsamında "Dâhili Kaçış veya Yer Değiştirme Alternatifi"*, HCR/GIP/03/04, 23 Temmuz 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f2791a44.html>.

¹⁰⁹ A.g.e, paragraf 7.

¹¹⁰ A.g.e, paragraf 15.

¹¹¹ A.g.e, paragraf 25. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki başka etmenler için bkz. Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 6, paragraf 84, Menşe Ülkesine Dönüş. Her ne kadar farklı bir çerçevede yazılmışsa da bu etmenler bir dâhili kaçış/yer değiştirme alternatifinin değerlendirilmesi ile eşit derecede ilintilidir.

¹¹² Örneğin bkz., Elmi / Vatandaşlık ve Göçmenlik Bakanı, Kanada, Federal Mahkemesi, No. IMM-580-98, 12 Mart 1999, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c5932.html>.

¹¹³ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 3, 6 ve 37. Ayrıca bkz. Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga / Belçika, Başvuru No. 13178/03, AIHM, 12 Ekim 2006, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45d5cef72.html>, refakatsiz beş yaşındaki bir kız çocuğunun dönüşüne (dâhili yer değiştirme değil) ilişkindir. Mahkeme; "kızın sınır dışı edilmesi esnasında yeterli hazırlık, gözetim ve güvenlik sağlanmaması" ile sarsılmıştır ve ayrıca şunu kaydetmiştir: "böylesi koşullar muhakkak, çocuk için aşırı endişe oluşturacaktır ve onun yaşındaki ve durumundaki -refakatsiz bir küçük olmak- birine böylesine insanlıktan tamamen yoksun bir davranış gösterilmesi insanlık dışı muamele anlamına gelir [Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinin ihlali], paragraflar 66, 69.

kurumuna yerleştirilen yetişkinlerin uzun süreli yaşam beklentileri dikkate alınarak düzgün bir şekilde değerlendirme yapılması gerekir.¹¹⁴ Bakımevine yerleştirilen yetimler ve diğer çocuklar toplumsal redde, önyargıya veya istismara maruz kalabileceklerinden, söz konusu çocuklara yönelik muamele ile sosyal ve kültürel algının dikkatlice değerlendirilmesi, dolayısıyla da belirli hallerde yer değişim için önerilen yerin uygun olmadığı sonucuna varmak gerekmektedir.

e) Hariçte bırakma hükümlerinin çocuklara uygulanması

58. 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesinde yer alan hariç bırakma hükümleri bazı eylemlerin çok ciddi olduğunu dolayısıyla failerin mülteci olarak uluslararası korumayı hak etmediğini öne sürmektedir.¹¹⁵ 1F Maddesi sığınmanın bütünlüğünü korumayı amaçladığından bunun "titizlikle" uygulanması gerekir. İnsan haklarındaki herhangi bir istisnanın garanti edeceği üzere ,hariç bırakmanın birey için olası ciddi sonuçlarından ötürü hariçte bırakma hükümlerinin kısıtlı bir yorumunu gerekmektedir.¹¹⁶ Bu hariçte bırakma hükümleri kapsamlı bir şekilde 1F Maddesinde sıralanmıştır ve hiçbir çekinceye izin verilmez.¹¹⁷

59. Belirli durumlar ve çocukların savunmasızlığı nedeniyle hariçte bırakma hükümlerinin çocuklara uygulanması her zaman büyük dikkat gerektirir. Küçük çocukların durumunda, hariçte bırakma hükümleri hiçbir şekilde geçerli olmayabilir. Çocukların hakları ihlal edilirken suç işledikleri iddialarının olduğu durumlarda, (örneğin silahlı güçler ve silahlı gruplarla ilişkilendirilirken) onların sadece fail değil uluslararası hukuka karşı işlenen suçların kurbanı olabileceklerini unutmamak gerekir.¹¹⁸

60. 1F Maddesinin hariçte bırakma hükümleri yetişkin ve çocuklar arasında bir ayırım yapmasa da 1F Maddesi, hariç tutulan eylemin işlendiği zamanda uluslararası ve/veya ulusal hukuk tarafından öngörüldüğü üzere ancak çocuk cezai ehliyet yaşına ulaşmışsa uygulanabilir.¹¹⁹ Buna göre, böylesi asgari yaşın altındaki bir çocuk hariç tutulan bir

¹¹⁴ Bkz.. Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 6, paragraf 85. Ayrıca bkz. Kuruluşlararası Yol Gösterici İlkeler, a.g.e., "ev bakımı veren kurumlar nadiren çocuğun ihtiyaç duyduğu gelişimsel bakım ve desteği sunabildiklerinden ve sıklıkla uygun standartta bir koruma sağlayamadıklarından" bakım kurumlarının en son çare olarak sayılmasının gerektiğini belirtmiştir, s.46.

¹¹⁵ BMMYK'nin 1F Maddesinin uygulanmasına ilişkin esas ve usuller ile ilgili yasal rehber aşağıdaki bilgi ve belgelerde yer almaktadır: BMMYK, *Uluslararası Koruma Kılavuz İlkeleri No. 5: Hariçte Bırakma Hükümlerinin Uygulanması: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, HCR/GIP/03/05, 4 Eylül 2003, (bundan böyle: "BMMYK, *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*") <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857684.html>; BMMYK, *Hariçte Bırakma Hükümlerinin Uygulanması Hakkında Artplan Notu: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesi*, 4 Eylül 2003, (bundan böyle "BMMYK, *Hariçte Bırakma Artplan Notu*"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857d24.html>; BMMYK, *1951 Sözleşmesi'nin 1F Maddesine İlişkin Beyan*, Temmuz 2009, (bundan böyle "BMMYK, 1F Maddesine İlişkin Beyan"), <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a5de2992.html>, ve BMMYK, *El Kitabı*, paragraflar 140–163.

¹¹⁶ BMMYK, *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*, paragraf 2; BMMYK *Hariçte Bırakma Artplan Notu*, paragraf 4. BMMYK, *El Kitabı* paragraf 149. Ayrıca bkz. Yürütme Komitesi Kararları No. 82 (XLVIII), *Sığınmanın Güvence Altına Alınması*, 17 Ekim 1997, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae68c958.html>, paragraf (v); No. 102 (LVI) 2005, *Uluslararası Korumaya İlişkin Genel Karar 7* Ekim 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43575ce3e.html>, paragraf (i); No. 103 (LVI), *Korumanın Tamamlayıcı Şekilleri Vasıtasıyla dahil olmak üzere Uluslararası Koruma Sağlama konusunda Karar*, 7 Ekim 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43576e292.html>, paragraf (d).

¹¹⁷ BMMYK, *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*, paragraf 3; BMMYK, *Hariçte Bırakma Artplan Notu*, paragraf 7.

¹¹⁸ Paris İlkeleri şunu ifade eder: "Silahlı güçler veya silahlı gruplar ile ilişkiliyken uluslararası hukuk altında suç işlediği öne sürülen çocuklar, sadece fail olarak değil öncelikle uluslararası hukuka karşı işlenmiş suçların kurbanı olarak düşünülmelidir. Bu çocuklara, birçok anlaşma ve ilkeler vasıtasıyla çocuklara özel koruma sunan uluslararası hukuk ile uyumlu onarıcı adalet ve sosyal rehabilitasyon çerçevesinde uluslararası hukuka uygun şekilde muamele edilmelidir," paragraf 3.6. Aynı zamanda şuna da dikkat edilmesi gerekir; SCSL savcısı 15 ila 18 yaşlar arasındaki çocukları, kendileri uluslararası suçların kurbanı olduklarından dolayı dava etmemeyi seçmiştir.

¹¹⁹ BMMYK, *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*, paragraf 28.

eylemden sorumlu tutulamaz.¹²⁰ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40. Maddesi, Devletlerin cezai ehliyet için bir asgari yaş belirlemesini gerektirmektedir, ancak everensel olarak tanınmış bir yaş sınırı bulunmamaktadır.¹²¹ Farklı yargı sistemlerinde asgari yaş 7 yaştan 16 veya 18 gibi daha büyük yaş aralığında değişirken Sierra Leone Özel Mahkemesi Tüzüğü¹²² ve Uluslararası Ceza Mahkemesi¹²³ son yaşı, sırasıyla 15 ve 18 olarak belirlemiştir.

61. Devletler ve farklı yargılar tarafından cezai ehliyet için asgari yaşın belirlenmesindeki farklılıklar nedeniyle, ilgili cezai ehliyete ilişkin ulusal yaş limiti üzerindeki her çocuğun duygusal, ruhsal ve zihinsel olgunluğunun 1F Maddesi kapsamındaki bir suç için sorumlu tutulup tutulamayacağına ilişkin değerlendirilmesi gerekecektir. Bu tür hususlar, yaş sınırı ölçekten aşağıda olduğu hallerde özellikle önemlidir, ancak aynı zamanda yaşa ilişkin herhangi bir kanıt yoksa ve çocuğun cezai ehliyet yaşında veya üstünde olduğunun tespit edilemediği durumlarda da geçerlidir. Çocuk ne kadar küçükse ilgili zamanda zorunlu zihinsel kapasitenin mevcut olmadığına dair varsayım da o kadar büyüktür.

62. Herhangi bir hariçte bırakma incelemesinde olduğu gibi, eğer bir çocuğun hariç tutulmaya sebebiyet verecek davranış sergilediğine ilişkin göstergeler mevcutsa o zaman üç aşamalı bir incelemenin yapılması gerekir.¹²⁴ Böyle bir inceleme şunları gerektirir: (i) söz konusu eylemlerin içinde meydana geldiği bağlam ve tüm bireysel koşulların yanı sıra eylemlerin doğası dikkate alınarak, söz konusu eylemlerin hariçte bırakma sebeplerine karşı değerlendirilmesi; (ii) her durumda, 1F Maddesinin bir alt hükmü altındaki bir suçun çocuk tarafından işlendiğinin veya çocuğun uluslararası geçerliliği olan standartlar doğrultusunda cezai sorumluluğa sebebiyet veren şekilde bir suçun işlenmesine katıldığıının belirlenmesi ve (iii) bireysel sorumluluğun tesis edildiği vakalarda, mülteci statüsünün dışında tutulmanın sonuçlarının işlenen suçun ciddiyeti ile orantılı olup olmadığıının tespit edilmesi.¹²⁵

63. Her vakada, duruma ilişkin detaylı ve bireyselleştirilmiş bir inceleme gerçekleştirmek önemlidir. Bir çocuğun durumunda, hariçte bırakma incelemesinin, sadece genel hariçte bırakma ilkelerini değil aynı zamanda sığınma prosedürünün tüm aşamalarında uluslararası ve ulusal hukuk kapsamında çocuklara sağlanan özel statüyü, hakları ve korumayı ele alan kural ve ilkeleri de dikkate alması gerekir. Özellikle, çocuğun yüksek yararı, çocukların zihinsel kapasiteleri ve kendilerinden yapmaları talep edilen veya kendilerine yapmaları emredilen eylemleri anlama ve onaylama yetileri ile ilgili ilkelerin dikkate alınması gerekir. Hariç tutmaya ilişkin yasal ve prosedürle ilgili standartların güçlü bir şekilde uygulanması da önem arz etmektedir.¹²⁶

¹²⁰ BMMYK, *Hariçte Bırakma Artplan Notu*, paragraf 91. Eğer cezai ehliyet yaşı menşe ülkesinde ev sahibi ülkeden daha yüksekse, bu durum çocuğun lehine olacak şekilde dikkate alınmalıdır.

¹²¹ Çocuk Hakları Komitesi, Devletlerden asgari yaşı 12 yaştan daha aşağıya çekmemesi konusunda talepte bulunmuş ve 14 veya 16 gibi daha ileri bir yaşı "[...] adli muamelelere başvurmadan yasalarla çelişen çocuklarla ilgilenen bir çocuk adalet sistemine katkıda bulunduğunu" kaydetmiştir; bkz., Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 10 (2007): Çocuk Adaletinde Çocuk Hakları*, Çocuk Hakları Sözleşmesi/C/GC/10, 25 Nisan 2007, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4670fca12.html>, paragraf 33. Ayrıca bkz. BM Genel Kurulu, Çocuk Adaletinin Gerçekleşmesi için Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları ("Pekin Kuralları"), *A/RES/40/33, 29 Kas.1985*, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f2203c.html>, şunu öngörmektedir: "o yaşı başlangıcı, duygusal, ruhsal ve zihinsel olgunluk göz önünde bulundurularak çok altta bir yaş sınırında belirlenmemelidir", Madde 4.1.

¹²² BM Güvenlik Konseyi, Sierra Leone Özel Mahkemesi Tüzüğü, 16 Ocak 2002, Madde 7.

¹²³ UCM Tüzüğü, Madde 26.

¹²⁴ Çocuk askerlerle ilgili daha fazla bilgi için bkz. BMMYK, *Çocuk Askerlere Uygulanan Hariçte Bırakmayla İlgili Uluslararası Standartlara İlişkin BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin İstişare Görüşü*, 12 Eylül 2005 (bundan böyle "BMMYK, *Hariçte Bırakma Hükümlerinin Çocuk Askerlere Uygulanması Hakkında İstişare Görüşü*") <http://www.unhcr.org/refworld/docid/440eda694.html>.

¹²⁵ BMMYK, *1F Maddesine İlişkin Beyan*, sf. 7.

¹²⁶ Hariçte bırakma ile ilgili usul konularına ilişkin detaylı bir inceleme için bkz. BMMYK, *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*, paragraflar 31-36 ve BMMYK *Hariçte Bırakma Konusunda Artplan Notu*, paragraflar 98-113.

64. Yukarıdakiler esas alınarak, aşağıda yer alan konular, çocuklar tarafından yapılan eylemlere ilişkin hariçte bırakma hükümlerinin uygulanmasında merkezi önemi taşımaktadır:

- i. Hariç tutulan eylemlere ilişkin bireysel sorumluluk belirlenirken, bir çocuğun gerekli **ruhsal duruma** (veya *taammüde*) sahip olup olmadığı konusu, bir başka deyişle hariç tutulan eylemden sorumlu tutulması için çocuğun gerekli niyet ve bilgiyle hareket edip etmediği, hariçte bırakma incelemesinde temel bir etmendir. Bu değerlendirmede çocuğun duygusal, ruhsal ve zihinsel gelişimi gibi unsurların dikkate alınması gerekir. Çocuğun, yaptığı davranışın doğasını ve sonuçlarını ve dolayısıyla suçu işlemeye veya suçun işlenmesine katılımını anlayacak kadar olgun olup olmadığının tespit edilmesi önemlidir. Suç işleme niyetinin olmadığına dair dayanaklar ciddi ruhsal engeller, isteksiz sarhoşluk veya toyluk gibi durumları kapsamaktadır.
- ii. Eğer ruhsal kapasite yerindeyse, **bireysel sorumluluğun reddine** ilişkin diğer nedenlerin incelenmesi gerekir; özellikle çocuğun söz konusu eylemi tehdit, zorlamayla veya kendini veya başkalarını koruma adına gerçekleştirip gerçekleştirmediği nedenleri incelenmelidir. Bu tür etkenler, eski çocuk askerler tarafından yapılan talepleri incelerken özellikle ayırıcıdır. Dikkat edilecek unsurlar arasında şunlar sayılabilir: çocuğun silahlı güçlere veya gruba katıldığı zamanki yaşı; silahlı güçlere veya gruba hangi nedenlerle katıldığı ve bunları neden terk ettiği; üye olarak kaldığı süre; gruba katılmayı reddetmenin sonuçları; zorunlu herhangi bir uyuşturucu, alkol veya ilaç kullanımı; eğitim ve söz konusu olayları anlama düzeyi; maruz kalınan travma, taciz veya kötü muamele.¹²⁷
- iii. Son olarak, eğer bireysel bir sorumluluk söz konusuysa, o zaman mülteci statüsünden hariç tutulmanın sonuçlarının, işlenen suçun ciddiyeti ile **orantılı** olup olmadığının tespit edilmesi gerekir.¹²⁸ Bu, genellikle suçun ağırlığının, döndükten sonra maruz kalınmasından korkulan zulmün derecesiyle karşılaştırılmasını içerir. Eğer başvuru sahibinin ağır bir zulümle karşılaşma olasılığı varsa, söz konusu suçun kişiyi mülteci statüsünden çıkaracak kadar ciddi olması gerekir. Dikkate alınması gereken hususlar, vaka ile ilgili durumu hafifletecek veya ağırlaştıracak etmenleri içermektedir. Bir çocuğun talebi değerlendirilirken, koşullar bir savunmaya fırsat vermese dahi çocuğun yaşı, olgunluğu ve savunmasızlığı önemli hususlardır. Çocuk askerlerin durumunda, bu gibi etkenler askeri personel tarafından kötü muameleyi ve hizmet esansındaki kötü koşulları içermektedir. Çocuğun döndükten sonra karşılaşılabileceği sonuçlar ve mumalenin (örneğin, silahlı güçlerden veya gruptan kaçmanın sonucu olarak ciddi insan hakları ihlalleri) de dikkate alınması gerekir.

IV. USULE VE DELİLLERE İLİŞKİN HUSUSLAR

65. Çocuklar, genç yaşlarına, bağımlılık ve göreceli toyluklarına bağlı olarak, başvurularına ilişkin adil mülteci statüsü belirleme kararları alınmasını sağlayacak belirli

¹²⁷ Fransa'da alınan kararlarda, suç işlemiş çocukların -aslında suçun işlenmesi ilkesel olarak hariçte bırakma hükümlerinin uygulanmasına yol açması gerekirken- eğer çocuklar özellikle savunmasız durumda kalmışlarsa aklanabileceklerini kabul edilmiştir. Bkz. örneğin, 459358, *M.V ;Hariç Bırakma*, CRR, 28 Nisan 2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43abf5cf4.html>; 448119, *M.C, CRR, 28 Ocak 2005*, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17b5d92.html>. Ayrıca bkz. *MH (Suriye) / İçişleri Bakanı; DS (Afganistan) / İçişleri Bakanı*, [2009] EWCA Civ 226, İngiltere Temyiz Mahkemesi, 24 Mart 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49ca60ae2.html>, paragraf 3. Bireysel sorumluluğun reddine ilişkin nedenler konusunda detaylı rehberlik için bkz. BMMYK *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*, paragraflar 21-24. BMMYK, *Hariçte Bırakma Konusunda Artplan Notu*, paragraflar 91-93. BMMYK, *Hariçte Bırakma Hükümlerinin Çocuk Askerlere Uygulanması Hakkında İstişare Görüşü*, a.g.e. sayfalar. 10-12.

¹²⁸ Orantısallık konusunda detaylı rehberlik için bkz. BMMYK, *Hariçte Bırakma Kılavuz İlkeleri*, paragraf 24; BMMYK *Hariçte Bırakma Konusunda Artplan Notu*, paragraflar 76-78.

prosedüre ve delillere dayalı teminatlardan yararlanmalıdırlar.¹²⁹ Aşağıda ana hatları verilen genel önlemler, sığınma prosedürü esnasında çocuklara gösterilecek muameleye ilişkin asgari standartları belirlemektedir. Bunlar, örneğin, Çocuk Hakları Kaynaklar Paketine Yönelik Eylem¹³⁰, Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklara İlişkin Kuruluşlararası Yol Gösterici İlkeler ve ulusal kılavuzlarda sağlanan ayrıntılı rehberliğin uygulanmasını engellemez.¹³¹

66. Çocuk başvuru sahipleri tarafından yapılan başvurular, gerek refakatli gerekse refakatsiz olsun, çocuklar genellikle özel koruma ve yardıma ihtiyaç duyacağından normalde öncelik esasına göre işleme alınmalıdır. Öncelikli işlem, başvuruya ilişkin kararın çıkarılması dâhil sığınma prosedürünün her aşamasında beklenen sürenin azaltılması anlamına gelmektedir. Ancak, prosedürün başlamasından önce, çocuklar deneyimlerinin kaydını hazırlamak ve bunun üzerine düşünmek için yeterli zamana ihtiyaçlar duyarlar. Vasileri veya diğer profesyonellerle güven ilişkileri kurmak ve güvenli ve emin hissetmek için zamana ihtiyaçları olacaktır. Genellikle, çocuğun başvurusunun refakat eden aile bireylerinin başvuruları ile doğrudan ilgili olduğu veya çocuğun ikincil statü başvurusunda bulunduğu hallerde diğer koşullar öncelikli işlem gerekliliğini öngörmüyorsa çocuğun başvurusuna öncelik tanınması gerekmeyecektir.¹³²

67. Sığınma talebinin kimin adına olacağına ilişkin olarak, çocuğun özellikle küçük olduğu veya başvurunun ailenin çocuğun güvenliği ile ilgili duyduğu korkuya dayandığı durumlarda uygulanacak genel bir kural yoktur. Bu, geçerli ulusal yönetmeliklere bağlı olacaktır. Bununla beraber, örneğin başvuru sahibinin çocuğun ebeveyninden ziyade, çocuğun olmasının daha uygun olduğu ortaya çıkarsa, esas başvuru sahibinin isminin değiştirilmesine izin verecek yeterli esneklik gerekli olacaktır. Bu esneklik, idari teknik detayların süreci gereksiz yere uzatmamasını sağlar.¹³³

68. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuk başvuru sahipleri için, en kısa sürede iz sürmenin başlatılması ve aileleri veya diğer aile bireyleri ile bir araya gelmelerinin sağlanmasına yönelik çaba gösterilmesi gerekmektedir. Ancak, iz sürme veya yeniden birleşmenin ebeveynleri veya diğer aile üyelerini tehlikeye atabileceğine, çocuğun istismar veya ihmale maruz kaldığına dair bilgiye ulaşıldığı ve/veya ebeveyn veya aile üyelerinin zulümle ilişkili olduğu veya zulme dâhil olduğu hallerde bu önceliklere ilişkin istisnalar olacaktır.¹³⁴

¹²⁹ Çocukların, bu bölümde detaylandırılan prosedürle ilgili ek teminatlardan faydalanmaları için ilgili geçerli yaş, çocuğun sığınma istediği tarihtir, kararın alındığı tarih değil. Bu husus, talebin ileriye dönük doğası gereği çocuğun karar zamanındaki yaşının da konuyla ilgili olabileceği mülteci taleplerinin esas değerlendirilmelerinden ayırt edilmelidir.

¹³⁰ Çocukların hakları için eylem, *ARC Kaynak Paketi, acil durum esnasında ve sonrasında çocukların korunmasına yönelik bir kapasite geliştirme aracı*, Çocukları Kurtarın, BMMYK, UNICEF, OHCHR, Uluslararası Kurtarma Komitesi ve Terre des Hommes tarafından oluşturulmuştur, 7 Aralık 2009, <http://www.savethechildren.net/arc>.

¹³¹ Bkz. örneğin, İngiltere Sığınma Talimatı, *Çocukdan Gelen Sığınma Talebinin İşlenmesi* 2 Kasım 2009, http://www.bia.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/asylumprocessguidance/special_cases/guidance/processingasylumapplication1.pdf?view=Binary; İngiltere Sınır Ajansı, Çocukların Zarar Görmesini Engellemeye yönelik Uygulama Esasları, Aralık 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4948f8662.html>; Finlandiya, Göç Müdürlüğü, *(Ailesinden Ayrı Düşmüş) Azınlıklarla Görüşme Hakkında Kılavuz İlkeler*, Mart 2002, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/430ae8d72.html>; ABD Çocukların Sığınma Talepleri Hakkında Kılavuz İlkeler, a.g.e.; Kanada, GMK, *Göçmenlik Yasasının 65(4) Bölümü uyarınca Başkan tarafından Düzeltilen Kılavuz İlkeler: İlke 3 – Çocuk Mülteci Başvuru Sahipleri: Usule İlişkin ve Aşık Konular*, 30 Eylül 1996, No. 3, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b31d3b.html>.

¹³² BMMYK, *BMMYK'nin Yükümlülüğü altında Mülteci Statüsünün Belirlenmesine yönelik Usul Standartları*, 20 Kasım 2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42d66dd84.html>, sayfalar 3.25, 4.21–4.23.

¹³³ Bu, çocuklar tam olarak kaçış nedenini anlayamasa da ebeveynlerin çocuklarının hayatı için duyduğu korku nedeniyle çocuklarıyla beraber kaçtığı kadın sünneti veya zorla evlendirme gibi taleplerle ilgili olarak geçerlidir.

¹³⁴ Ailenin izini sürme ve yeniden birleşme konusuna şu dâhil pek çok Yürütme Komitesi Kararlarında değinilmiştir: en son Yürütme Komitesi, Karar No. 107, paragraf (h)(iii). Ayrıca bkz. BMMYK, *Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesi Hakkında Kılavuz İlkeler*, a.g.e.; Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Yorum No. 6, paragraf 81.

69. Refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocukların durumunda, ücretsiz olarak hemen bağımsız ve nitelikli bir vasi tayin edilmelidir. Sığınma prosedüründe esas başvuru sahibi olan çocukların da yasal temsilciye sahip olma hakları vardır.¹³⁵ Bu tür temsilciler, uygun bir şekilde eğitilmeli ve çocuğu prosedür süresince desteklemelidir.

70. Sığınma prosedürleri bağlamında, çocukların fikirlerini ifade etme ve anlamlı bir şekilde katılım sağlama hakları da önemlidir.¹³⁶ Bir çocuğun deneyimlerine ilişkin kendine ait bir açıklaması olması, çocuğun bireysel korunma ihtiyaçları açısından çoğunlukla esastır ve birçok vakada bu bilginin tek kaynağı çocuk olacaktır. Çocuğun bu görüş ve ihtiyaçları ifade etme olanağına sahip olmasını sağlamak, sığınma prosedürünün her aşamasında güvenli ve çocuğa uygun prosedürler ve ortamların geliştirilmesi ve entegrasyonunu gerektirir. Çocuklara olası mevcut seçenekler ve bunların doğuracağı sonuçlar hakkında gerekli tüm bilgilerin anlayabilecekleri bir dil ve tavırdan sağlanması önemlidir.¹³⁷ Bu, zorlama, baskı veya cezalandırma korkusu olmadan fikirlerini ifade etmeyi mümkün kılan mahremiyet ve gizlilik haklarıyla ilgili bilgilendirmeyi içermektedir.¹³⁸

71. Sığınma mülakatı dâhil prosedürün farklı aşamalarında uygun iletişim yöntemleri seçilmeli ve kaçış koşulları ve varış şeklinin yanı sıra yaş, cinsiyet, kültürel geçmiş ve çocuğun olgunluğu da dikkate alınmalıdır.¹³⁹ Çocuklara yönelik faydalı, sözlü olmayan iletişim yöntemleri arasında oyun oynama, resim yapma, yazma, rol yapma, hikâye anlatma ve şarkı söyleme sayılabilir. Engelli çocukların ise "fikirlerini ifade etmeyi kolaylaştıracak iletişim yolu her ne ise" ona gereksimi vardır.¹⁴⁰

72. Çocukların deneyimlerini yetişkinler gibi aktarmaları beklenemez. Çocuklar, travma, ebeveyn talimatları, eğitim eksikliği, Devlet yetkililerinden veya yetkili pozisyonlardaki kişilerden korkma, kaçakçıların hazır ifadelerini kullanma veya misilleme korkusu dâhil olmak üzere birçok nedene bağlı olarak korkularını dile getirmede zorluk yaşayabilirler. Hangi bilginin önemli olduğunu değerlendirmek veya şahit olduklarını veya deneyimlediklerini bir yetişkinin kolayca anlayacağı biçimde yorumlamak için çok küçük veya toy olabilirler. Bazı çocuklar, önemli bir bilgiyi atlayabilir veya çarpıtabilir ya da hayal edilenle gerçeği ayırt edemeyebilir. Çocuklar, ayrıca zaman veya mesafe gibi soyut kavramları bağdaştırmada zorluk yaşayabilirler. Bu yüzden, bir yetişkinin durumunda yalan olabilecek bir şey çocuk söz konusu olduğunda mutlaka yalan olmayabilir. İşte bu nedenle incelemeyi yapan kişilerin, çocuğun beyanının güvenilirliğini ve önemini doğru olarak değerlendirebilmek için gerekli eğitim ve becerilere sahip olması gerekir.¹⁴¹ Bu, uzmanların çocuklarla resmi bir ortamın dışında görüşmesini veya çocukları izlemeyi veya kabul merkezi gibi çocukların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortamda onlarla iletişim kurmayı gerektirebilir.

73. Yetişkin taleplerinde kanıt yükü genellikle inceleyen kişi ve başvuru sahibi arasında paylaşılsa da, çocuk başvuruların, özellikle söz konusu çocuk refakatsiz ise, inceleme

¹³⁵ Burada "vasi", çocuğun refahını ve yüksek yararını isteyen, özel becerileri olan bağımsız bir kişiye işaret etmektedir. Vasi tayin etme prosedürleri, bir ülkenin vatandaşı olan çocuklara vasi tayin etmede kullanılan mevcut idari ve adli prosedürlerden daha az tercih edilir olmamalıdır. "Yasal temsilci" avukat veya sığınma muamelelerinde ve yasal konularla ilgili yetkililerle yapılan temaslar konusunda çocuğa yasal destek sağlama ve onu bilgilendirme niteliğine sahip kişi anlamına gelmektedir. Bkz. Yürütme Komitesi, *Karar No. 107*, paragraf (g)(viii). Daha fazla detay için bkz. Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 6*, paragraflar 33–38, 69. Ayrıca bkz. BMMYK, *Sığınma Arayan Refakatsiz Çocuklar Hakkında Kılavuz İlkeler*, a.g.e., s. 2 ve paragraflar 4.2, 5.7, 8.3, 8.5.

¹³⁶ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 12. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuklar çok erken yaşlardan itibaren fikir belirttikleri ve belirttiklerinden dolayı çocukların fikirlerini ifade etme konusunda herhangi bir yaş sınırı belirlememektedir.

¹³⁷ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 6*, paragraf 25; Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 12*, paragraflar 123–124.

¹³⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Maddeler 13, 17.

¹³⁹ Avrupa'daki Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar Programı, *SCEP İyî Uygulama Beyanı*, Üçüncü baskı, 2004, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/415450694.html>, paragraf 12.1.3.

¹⁴⁰ Çocuk Hakları Sözleşmesi, *Genel Yorum No. 9*, paragraf 32.

¹⁴¹ Yürütme Komitesi, *Karar No. 107*, paragraf (d).

yapan kişinin kanıt yükünün ağırlığını daha çok alması gerekli olabilir.¹⁴² Eğer duruma ilişkin gerçeklerin doğruluğu belirlenemezse ve/veya çocuk talebini tam olarak dile getiremiyorsa, o zaman incelemeyi yapan kişinin tüm bilinen koşullar temelinde bir karar vermesi gerekir ki bu da şüphenin ilgili lehine yorumlaması konusunda özgür bir uygulamayı gerektirebilir.¹⁴³ Benzer şekilde, çocuğun beyanında bazı kısımların güvenilirliği konusunda endişe söz konusuysa, şüphe çocuğun lehine yorumlanmalıdır.¹⁴⁴

74. Menşe ülkesinin, kadınlarınkinin aksine erkek deneyimlerini yansıtmamasının daha muhtemel olduğu ölçüde menşe ülke bilgisi cinsiyet önyargılı olabilirken, çocukların deneyimleri de önemsenmeyebilir. Ayrıca, çocuklar memleketlerindeki koşullara ilişkin sadece sınırlı miktarda bilgi sahibi olabilir veya uğradıkları zulme yönelik nedenleri anlatamayabilirler. Bu nedenlerle, sığınma yetkilileri, konuyla ilgili menşe ülke bilgisini ve diğer destekleyici kanıtları toplamak için özel çaba göstermelidir.

75. Yaş değerlendirmeleri, bir çocuğun yaşıyla ilgili şüphe bulunan vakalarda yapılır ve bireyin hem fiziksel hem de ruhsal olgunluğunu dikkate alarak yapılan kapsamlı bir değerlendirmenin parçası olmalıdır.¹⁴⁵ Böyle değerlendirmelerin insan onuruna saygı göstererek güvenli, çocuğa ve cinsiyete duyarlı bir biçimde yapılması önemlidir. Tüm yaş değerlendirme yöntemlerinin ayrılmaz bir parçası olan takdir payı, öyle bir şekilde yapılmalıdır ki belirsizlik durumunda birey çocuk olarak kabul edilecektir.¹⁴⁶ Yaş evrensel olarak aynı şekilde hesaplanmadığından veya aynı derecede önemsenmediğinden, kültürel ve ülkeye ilişkin standartların çocuğun yaşını düşürdüğü veya yükselttiği yerde güvenilirliğe ilişkin ters çıkarımlarda bulunurken daha fazla dikkat gösterilmesi gerekir. Çocuklara, yaş değerlendirmesinin amacı ve prosedürü hakkında anlayabilecekleri dilde açık bilgi verilmesi gerekir. Yaş değerlendirme prosedürü gerçekleştirilmeden önce, çocuğa danışmanlık yapmak üzere nitelikli bağımsız bir vasinin tayin edilmesi önemlidir.

76. Normal koşullarda, DNA testi yasalar tarafından izin verilmesi halinde ve test uygulanacak bireylerin onayı ile yapılır ve tüm bireylere neden böyle bir test yapıldığına ilişkin tam bir açıklama sağlanır. Ancak, bazı durumlarda, yaşları, toylukları ve bunun neyi gerektireceğini anlayamamaları veya başka nedenlerle çocukların teste onay vermeleri mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda, (bir aile bireyinin olmaması durumunda) tayin edilmiş vasi çocuğun düşüncelerini dikkate alarak çocuk adına onay verir veya itiraz eder. DNA testleri, sadece diğer doğrulama yollarının yeterli olmadığı durumlarda kullanılmalıdır. DNA testleri, çocukların ebeveynleri, kardeşleri veya başka akrabaları olduğunu beyan eden kişiler tarafından kaçırıldığından şüphelenilen durumlarda özellikle faydalı olabilir.¹⁴⁷

77. Kararlar, çocuklara anlayacakları dil ve şekilde bildirilmelidir. Çocuklar, karar hakkında şahsen, vasilerinin, yasal temsilcilerinin ve/veya diğer destek sağlayan kişinin varlığında, destekleyici ve tehditkâr olmayan bir ortamda bilgilendirilmelidir. Eğer karar olumsuz ise, mesajın çocuğa iletilmesinde ve psikolojik stres ve zararı önlemek veya azaltmak için bir sonraki adımlarda neler yapılabileceğinin anlatılmasında özel bir özen gösterilmesi gerekecektir.

¹⁴² A.g.e., Devletlerin uyarlanmış aşikâr gereklilikler geliştirmelerini tavsiye eden paragraf (g)(viii).

¹⁴³ BMMYK, *El Kitapları*, paragraflar 196, 219.

¹⁴⁴ *Kuruluşlararası Rehberlik İlkeleri*, a.g.e., sf. 61.

¹⁴⁵ Yürütme Komitesi, *Karar No. 107*, paragraf (g)(ix).

¹⁴⁶ A.g.e., paragraf (g)(ix); BMMYK, *Sığınma Arayan Refakatsiz Çocuklara İlişkin Politika ve Prosedürler Hakkında Kılavuz İlkeler*, a.g.e., paragraflar 5.11, 6.

¹⁴⁷ BMMYK, *Mülteci Bağlamında Aile İlişkilerinin Tespitine İlişkin DNA Testine Hakkında Not*, Haziran 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48620c2d2.html>.

